

ANKASAM

bülten

9 Ekim 2022
SAYI: 2022/40

**Tokayev Liderliğinde
"Yeni, Adil ve Müreffeh
Kazakistan" ın İnşası ve
"Oligarşik Kapitalizm"**

06

Çin'in Denizlerdeki
Füzyon Stratejisi:
Sivil Gemiler

09

Enerji Yaptırımları:
Batı Kendi Ekonomi-
sini mi Baltalıyor?

ANKASAM BAKIŞ

- 03 Tokayev Liderliğinde “Yeni, Adil ve Müreffeh Kazakistan”ın İnşası ve “Oligarşik Kapitalizm”**
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

ANKASAM ANALİZ

- 06 Çin’in Denizlerdeki Füzyon Stratejisi: Sivil Gemiler**
Elcan TOKMAK
- 12 ŞİÖ’de De-Dolarizasyon Arayışları**
Aiperi BUKUEVA
- 18 Çin’in Dış Politika İlkeleri Bağlamında Hindistan ve Japonya’yla İlişkileri**
Dr. Cenk TAMER
- 23 İtalya’daki Seçim Sonuçları ve AB’nin Geleceği**
Sibel MAZREK
- 27 Lukaşenko’nun Abhazya Ziyareti**
Dr. Sabir ASKEROĞLU
- 32 Ermenistan’da Rusya-Batı Nüfuz Mücadelesi**
Dr. Doğan BAŞARAN
- 38 Covid-19 Salgını ve Rusya-Ukrayna Savaşı’nın Kuzey ve Orta Koridorlara Etkisi**
Ferhan ORAL
- 44 Sırbistan’ın Çok Yönlülüğü Sürdürme Çabaları**
Sibel MAZREK
- 49 Ukrayna’nın NATO Üyeliği Sorunu**
Dr. Sabir ASKEROĞLU
- 09 Enerji Yaptırımları: Batı Kendi Ekonomisini mi Baltalıyor?**
Elif TEKTAŞ
- 15 Karadağ Erken Seçime mi Gidiyor?**
Sibel MAZREK
- 21 Koridorlar Savaşında Yeni Bir Umut: Orta Koridor ya da Ray Kalkanı**
Mustafa Cem KOYUNCU
- 25 Orta Koridor’un Avrupa’daki Merkezi: Macaristan**
Emrah KAYA
- 29 Kazakistan’daki KGAÖ Tatbikatları**
Emrah KAYA
- 35 Enerji Krizi’nin Gölgesinde Artan Yunanistan-Mısır Yakınlaşması**
Cemal Ege ÖZKAN
- 41 Ermenistan’ın ABD ve Fransa’ya Kafkasya’da Alan Açma Çabaları**
Dr. Sabir ASKEROĞLU
- 46 ABD Afganistan’da İç Savaş mı İstiyor?**
Dr. Doğan BAŞARAN
- 51 Artan Siber Saldırıların Gölgesinde Batı Balkan Ülkelerinin İstihbarat Gücü**
Mustafa ÇUHADAR

BASINDA ANKASAM

- 54 Medya**

DERGİLER

- 56 Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Bölgesel Araştırmalar Dergisi**

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 20 06880,
Çankaya – Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 | Faks: +90 312 474 00 45 E-posta:
info@ankasam.org

Tasarım-Dizgi: Esra Karadağ

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi’ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM’ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM’ın resmi görüşünü yansıtmaz.

ANKASAM BAKIŞ

Tokayev Liderliğinde “Yeni, Adil ve Müreffeh Kazakistan”ın İnşası ve “Oligarşik Kapitalizm”

21. yüzyılda dünya ve dolayısıyla uluslararası sistem yeni bir dönüşüm süreci yaşamaktadır. Söz konusu dönüşüm sürecinde devletlerin yapılandırılması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da siyasetten ekonomiye, toplumdan güvenliğe kadar çeşitli konularda inşa sürecinin kesintisiz bir şekilde devam edeceğinin ve etmekte olduğunu göstermektedir. Başarılı bir devlet olabilmek için hem iç hem

de dış politikadaki inşa sürecinin sağlıklı ve sağlam temellere oturması gerekmektedir. Böylelikle hem toplumla hem bölge ülkeleriyle hem de dünyayla uyumlu ve adapte olabilmiş devletler yaratılabilir. Nitekim 21. yüzyılda uluslararası sisteme ayak uyduramayan ve inşa sürecinde başarısız olan devletlerin tarihin çöplüğünde “başarısız devlet” olarak bir yer almaya başlamıştır.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL
ANKASAM Başkanı

Bu kapsamda Kazakistan, bağımsızlığının 31. yılında hayata geçirdiği işbirliğine dayalı, yapıcı ve dengeli politikalarla Avrasya'nın kalbindeki konumunu ve etkisini her geçen gün daha da güçlendirmektedir. Özellikle de Sayın Kasım-Cömert Tokayev'in Cumhurbaşkanı olmasının ardından ülkedeki inşa, ilerleme ve gelişme süreci hız kazanmıştır. Bunun altında yatan en temel sebeplerden biri Sayın Tokayev'in bilgi birikimi, entelektüel seviyesi ve geçmişte üstlendiği kritik görevler vesilesiyle elde ettiği tecrübesidir. Bu çerçevede Kazak lider, ülkesinin iç ve dış politikasının şekillenmesinde öncü bir rol oynamış ve oynamaktadır.

Nitekim Sayın Tokayev, 1994-1999 ve 2002-2007 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı yapmıştır. Bu süreçte hayata geçirdiği ana strateji, güç merkezleri arasındaki dengeleri gözetken çok yönlü-vektörlü ve çok boyutlu dış politika olmuştur. Ardından Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreter Yardımcısı olan Sayın Tokayev, daha sonra ise Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı görevlerini yürütmüştür. Özellikle de Cumhurbaşkanlığı döneminde Kazak lider, "Halkın Sesini Duyan Devlet" modelini uygulamaya koymuş ve böylece Kazakistan'daki devlet-millet birlikteliğini; yani merkez-çevre ilişkilerini güçlendirmeye odaklanmıştır.

Tüm bu nedenlerden ötürü Sayın Tokayev hem ülkesini hem halkını hem de dünyayı tanıyan güçlü bir lider olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Sayın Kazakistan Cumhurbaşkanı'nin uyguladığı politikalar, yaptığı açıklamalar ve ulusa sesleniş konuşmaları incelendiğinde, Sayın Tokayev'in iç siyasette güçlü bir devlet ve müreffeh bir toplum yaratmayı hedeflediği; dış politikada ise özellikle de krizler karşısındaki ön alıcı diplomasi anlayışının yansımaları olarak yürüttüğü arabuluculuk diplomasisiyle Kazakistan'ı saygın bir devlet haline getirmeyi amaçladığı görülmektedir. Kuşkusuz Sayın Tokayev'in bu barışçıl diplomasisi, ülkenin bağımsızlığının, egemenliğinin, üniter yapısının ve toprak bütünlüğünün güçlendirilmesini hedeflemektedir.

Esasen Sayın Tokayev'in bu hedeflerinde son derece başarılı olduğunu da söylemek mümkündür. Elbette toplumların ve siyasetin dinamik yapısının farkında olan Sayın Kazakistan Cumhurbaşkanı, vizyoner liderlik anlayışının bir parçası olarak mevcut başarılarını "Yeni Kazakistan" inşa süreci çerçevesinde hayata geçirdiği reformlarla güçlendirmektedir. Dolayısıyla Sayın Tokayev'in temel hedefi, Kazakistan'ı dış politikada bir dünya devleti; iç politikada ise halkın devleti haline getirmektir.

Söz konusu durumun son örneği Kazak liderin oligarşik kapitalizmin bittiğine dair açıklamasıdır. 5 Ekim 2022 tarihinde Karaganda'da yaptığı konuşmada Sayın Tokayev, devletin vatandaşlarına karşı daha büyük bir sosyal sorumluluk çağına girdiğini belirterek "Oligarşik kapitalizm dönemi sona eriyor." demiştir. Kazak liderin bu konuşmayı Karaganda'da yapması büyük bir önem taşımak-

tadır. Çünkü Karaganda, hem ülkenin coğrafi anlamda merkezinde yer almakta hem de zengin yeraltı kaynaklarıyla ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla Sayın Tokayev, halkın; yani çevrenin oligarşiye karşı birtakım rahatsızlığının olduğunun farkındadır ve bu anlamda halkın sesini duymaktadır.

Diğer taraftan Sayın Tokayev'in konuşmasında üretim alanlarının genişletilmesi, çevrenin korunması ve vergi ödemelerinin düzenlenmesine dair vurgular yaptığı da görülmüştür. Devlet yönetiminde önemli bir tecrübeye sahip olan Sayın Tokayev'in değiştiği konuların gerek Kazakistan'ın yönünü belirlemede gerek dünyaya mesaj vermede gerekse de yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkinin güçlendirilmesinde kritik rol oynayacağı söylenebilir. Yani Sayın Tokayev'in açıklamaları, "Yeni Kazakistan" inşa sürecinin iktisadi-mali sacayağını da gözler önüne sermektedir.

Bu noktada enerjiden madenlere kadar çeşitli yeraltı kaynaklarına sahip olan Kazakistan'ın kalkınmasını istikrarlı bir biçimde sürdürülebilmesi ve üretim kapasitesini artırması için farklı sektörlere yönelmeyi planladığı ifade edilebilir. Bu nedenle Sayın Tokayev, Karaganda'nın sanayileşme konusundaki potansiyeline dikkat çekmiştir. Ayrıca üretim alanlarının genişletilmesi vurgusu da tarımsal üretimden tarımsal sanayiye, teknolojiden dijitalleşmeye kadar birçok sektörü kapsamaktadır. Böylelikle Kazakistan, bağımsız ve üretime dayalı bir ekonomiye geçmeyi hedeflemektedir. Kuşkusuz bunun yansımaları da müreffeh bir toplum yaratmak olacaktır.

Bilindiği gibi, 2022 Trajik Ocak Olayları sonrasında ülkenin güvenliğine öncelik veren politikalar da hayata geçirilmektedir. Astana yönetimi, çeşitli reformlar vesilesiyle ülkenin yeni güvenlik politikalarını şekillendirmektedir. Üstelik bu politikalar, sadece yerel değil; evrensel meselelere de odaklanmaktadır. Bu anlamda dünyanın en önemli sorunlarından biri de küresel ısınmadır. Kazakistan da küreselden yerele uzanan yeni tehditlerle mücadele konusunda duyarlıdır. Nitekim Kazakistan'ın su kıtlığı tehdidiyle karşı karşıya olması dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Sayın Tokayev, sanayileşme ve üretim kapasitesinin artırılması sürecinde çevrede meydana gelecek olumsuz etkileri asgari seviyeye indirmek istemektedir. Bu yüzden de sağlıklı ve güvenilir bir üretimi öngören yeni güvenlik politikaları doğrultusunda "Temiz Kazakistan-Yeşil Ekonomi" modeli hayata geçirilmektedir.

Son olarak da vergi ödemelerinin düzenlenmesinden bahsetmek gerekmektedir. Bu düzenleme, Kazakistan ekonomisini ve Kazak halkını doğrudan etkileyecek bir gelişmedir. Dengeli bir vergilendirme sistemi, ülkede sermayenin belirli bir kesimin elinde toplanmasını engelleyerek yeniden oligarşik kapitalizmin zemin bulması ihtimali ortadan kaldırılacaktır. Bu da zenginliğin merkezden çevreye yayılmasını teşvik edecektir. Böylelikle mür-

effeh bir toplum yaratma hedefine ulaşılacaktır. Bu da devlet ile halk arasındaki bağı güçlendirecektir. Yani "Halkın Sesini Duyan Devlet" modeli sorunsuz bir şekilde işleyecektir. Elbette bu konuda yapılan hamleler "Aklı, irade gücünü ve kalbi birlik içinde tut." şeklindeki Kazak atasözünün ruhuna da uygundur.

Bahsi geçen politikaların birbiriyle iç içe olduğu söylenebilir. Bu sayede halkın sisteme dahil edilmesi de kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla reformlar vesilesiyle ülkenin gelir kaynakları ve sermayesi, devletin ve milletin menfaatine, hizmetine daha etkin bir şekilde dahil olmaktadır. Kuşkusuz bu atılımlar, bürokrasiyi de iyileştirecektir. Çünkü bürokrasi, halkın karşısına engel çıkaran değil; halkın ayağına giden ve sorunlarını çözen bir yapı şeklinde konumlanacaktır. Bu durum ise Ulu Bozkır'ın ruhuna ve tecrübesine sahip olan Kazakistan devletinin Kazak halkıyla kurduğu ilişkilerin çok daha sağlam bir zemine oturması demektir.

Dünyanın ve Kazakistan'ın gerçeklerini iyi bilen Sayın Tokayev, ülkesini siyasal, sosyoekonomik ve güvenlik konularında izlediği politikalarla Avrasya'nın yükselen yıldızı haline getirmektedir. Bu noktada Trajik Ocak Olayları sonrasında halkın siyasi katılımının artırılmasını öngören demokratikleşme reformlarının büyük ehemmiyet arz ettiği öne sürülebilir. Nitekim 2022 yılının Haziran ayında gerçekleştirilen referandumda kabul edilen yeni anayasa ve erken yapılması kararlaştırılan cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri, "Yeni Kazakistan" inşa sürecinin siyasal sacayağını oluşturmaktadır.iii

Tüm bunlara ek olarak 5 Ekim 2022 tarihli konuşmasında Sayın Tokayev, ülkedeki sosyoekonomik inşa sürecine yeni bir boyut kazandırmıştır. Çünkü Kazak lider, önemli olanın bir bireyin oligarşik kapitalizm çerçevesinde zenginleşmesi değil; devletin ve milletin çıkarlarının korunması olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Aslında oligarşik kapitalizmin devletin kurumlarını ve şirketlerini hantal bir hale getirdiği, daha önce de Sayın Tokayev tarafından açıklanmıştır. Dolayısıyla oligarşik kapitalizmin son bulması, temelinde devleti hantallaştıran yapıların tasfiye edilmesi demektir. Bu yüzden de 2 Eylül 2019 tarihindeki ulusa sesleniş konuşmasında "Hızlı Gelişen Kapsayıcı Ekonomi" ve "Sosyal Modernizasyonun Yeni Dönemi" gibi başlıklara atıf yapan Kazak lider, "Modern Etkili Devlet" yaratma prensibini kararlılıkla sürdürmektedir.iv

Şüphesiz devlet-millet birlikteliğini sağlam temeller üzerine inşa edemeyen ülkeler ve yönetimler, yukarıda da ifade edildiği üzere, uzun süre ayakta kalamamaktadır. Başarısız devlet olmamak için temel hak ve özgürlüklerin sağlanması ve sermayenin devletin ve halkın yararı için kullanılması zoruridir. Sayın Tokayev de Kazakistan Cumhurbaşkanı olduğu günden itibaren bu konuda süreklilik arz eden tutarlı ve kararlı bir politika yürütmektedir. Bu da Sayın Cumhurbaşkanı'na ve "Yeni Kazakistan"a duyulan güvenin

başlıca nedenidir. Anlaşılabileceği üzere Sayın Tokayev, sadece yeni değil; aynı zamanda adil ve müreffeh bir Kazakistan inşa etmeyi amaçlamaktadır.

Tahmin edileceği gibi, refah seviyesi yükselen Kazak halkında vatandaşlık bilinci de güçlenecektir. Bu da ülkenin milli güç unsurlarının değerini ve etkisini arttıracaktır. Zira milli güç unsurlarının başında insan faktörü gelmektedir. Bu sebeple de milli şuura sahip, devletine güvenen ve sahip çıkan Kazak halkı, ülkenin en önemli zenginlik ve gelişim kaynağı olacaktır. Sayın Tokayev de en temelde milletin bu potansiyele ulaşmasına yönelik politikalar uygulamaktadır. Esasen bu politikalar, büyük Kazak şairi Abay Kumanbay'ın "Gayret, akıl ve kalp üçü yeteneklerinden bahsederek tartışmışlar. Sonunda ilmin hakemliğine başvurmuşlar. Gayret demiş ki; 'Ey ilim, kendin de biliyorsun ki; dünyada hiçbir şey bensiz olmaz.' sözünün yansımalarıdır. Sayın Tokayev, modern dünyanın ilmi gerçeklerine uygun bir biçimde güçlü devlet ve nitelikli, müreffeh toplum yaratmaya yönelik bir gayret sarfetmektedir.

Sonuç olarak Sayın Tokayev'in 2019 yılında Cumhurbaşkanı olmasının ardından Kazakistan için yeni bir dönem başlamıştır. Böylece merkez ile çevre arasındaki bağı güçlendirilmesi ve müreffeh bir toplum yaratılması için söylemden eyleme geçilmiştir. Bu eylemin en önemli aşamalarından biri de oligarşik kapitalizmin tasfiye edilmesidir. Bu yüzden de Sayın Tokayev'in oligarşik kapitalizm döneminin sona erdiğine dikkat çekmesi oldukça önemlidir. Bu çerçevede siyasal katılımın geliştirilmesi, güvenlik politikalarının iyileştirilmesi ve sermayenin dengeli dağılımının sağlanması hususunda atılan adımlar, "Yeni Kazakistan" inşa sürecinin sosyoekonomik boyutunu oluşturmuştur. Üstelik üretim kapasitesinin artırılması, bu inşa süreci için gereken ekonomik kaynakların yaratılmasına da hizmet etmektedir. Bu sayede "güçlü devlet-müreffeh toplum" ilkesi başarılı bir şekilde hayata geçirilmektedir. Zaten Kazak toplumunun ve liderliğinin tarihi birikimine ve tecrübesine uygun olan da budur. Dolayısıyla Sayın Tokayev, tarihin kendisine biçtiği sorumluluğa uygun bir şekilde oldukça başarılı bir vizyoner liderlik örneği sergilemektedir.

i "Oligarchic Capitalism Era in Kazakhstan is Ending, Says President Tokayev During His Visit to Karagandy Region", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2022/10/oligarchic-capitalism-era-in-kazakhstan-is-ending-says-president-tokayev-during-his-visit-to-karagandy-region/>, (Erişim Tarihi: 07.10.2022).

ii Emrah Kaya, "Yeni Kazakistan'ın İnşa Süreci", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/yeni-kazakistanin-insa-sureci/>, (Erişim Tarihi: 07.10.2022).

iii Doğancahan Başaran, "Kazakistan'da Güçlü Reformların Yeni Aşaması: Erken Cumhurbaşkanlığı Seçimi", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/kazakistanda-guclu-reformlar-in-yeni-asamasi-erken-cumhurbaskanligi-secimi/>, (Erişim Tarihi: 07.10.2022).

iv Mehmet Seyfettin Erol, "Tokayev'in Ulusa Sesleniş Konuşması: Kazakistan'ın İkinci Atılımı", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/tokayevin-ulusa-seslenis-konusmasi-kazakistanin-ikinci-atilimi/>, (Erişim Tarihi: 07.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Çin'in Denizlerdeki Füzyon Stratejisi: Sivil Gemiler

1927 yılından 1949 senesine kadar süren iç savaşın ardından bağımsızlığını ilan eden Çin Halk Cumhuriyeti, askeri gücüne her dönemde önem vermiştir. Bu bağlamda Çin, ekonomik olarak kalkınırken; askeri kapasitesini geliştirmeye de özen göstermiştir. Özellikle de Deng Xiaoping'in 1980'li yıllarda dışı açılıma politikasına hız vermesi vesilesiyle ülke, ciddi ekonomik atılımlarda bulunmuştur. Elbette bu atılımları korumak ve garanti altına almak için her devletin olduğu gibi Çin'in de güçlü bir orduya ihtiyaç duyduğu görülmüştür. Bu nedenle Çin, ordusunu ve özellikle de donanmasını geliştirmek

için çeşitli adımlar atmıştır. Söz konusu durumun ilk örneği, 25 Eylül 2012 tarihinde Halkın Kurtuluş Ordusu'na teslim edilen uçak gemisi Liaoning'dir.[1] Daha sonra bu uçak gemisini Shandong ve halihazırda üretim çalışmaları devam eden Fujian isimli uçak gemileri takip etmiştir.[2]

Çin'in deniz kuvvetlerini büyük güçlerle mücadele edebilecek düzeye çıkarmayı bu kadar çok istemesi ise sadece ekonomik nedenlerle açıklanamaz. Zira Çin'in geçmişten beri bölgesel sorunlarla mücadele ettiği bir gerçektir. Bunlardan en göze çarpanı ise Tayvan So-

Elcan TOKMAK

runu'dur. Pekin, Tayvan Sorunu'nu kendi iç meselesi olarak görmekte ve dışarıdan herhangi bir gücün konuya müdahil olmasını istememektedir. Bu yüzden de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Çin arasında Tayvan merkezli gerilimler yaşanmaktadır. Nitekim ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin adayı ziyaret etmesi ve daha sonra da ABD Temsilciler Meclisi'nin adayla ilgili bir yasa yapmasıyla taraflar arasındaki tansiyon daha da yükselmiştir. Nitekim Çin'in Tayvan çevresindeki tatbikatları sırasında böylesi gelişmelerin yaşanması, Pekin yönetimine güçlü bir donmama sahibi olmanın önemini bir kez daha hatırlatmıştır.

Diğer bir örnek ise Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalı adalar nedeniyle yaşadığı sorundur. Bölgede bulunan zengin doğal kaynakları nedeniyle Çin, Tayvan, Singapur, Vietnam, Endonezya, Brunei, Malezya ve Filipinler'le ihtilaf içerisindedir. Bölgede, yaklaşık 190 bin fit küp doğalgaz bulunduğu tahmin edilmektedir.[3] Ayrıca Spratly Adaları gibi adaların sahip oldukları balık ve diğer deniz ürünleri ile zengin doğal kaynaklar da bölgeyi cazibe merkezi haline getirmektedir. Bu bağlamda Pekin yönetimine göre, Çin'in hak iddia ettiği meseleleri kendi lehine çözebilmesi için askeri anlamda üstünlüğü eline almış olması ve dışarıdan yapılabilecek müdahaleleri engelleyebilecek kapasiteye ulaşması önem arz etmektedir.

Araştırma Gemileri ve Feribotlar

Yukarıda bahsedilen nedenlerden ötürü Çin, sadece donanmasını geliştirmekle yetinmemiştir. Ayrıca donanmasında sivil feribotlar, araştırma gemileri ve küçük botlar da kullanılmaktadır. Öncelikle Çin'in araştırma gemilerini bu şekilde kullanmasının sebebi hem donanmasındaki gemilerden istifade ederek diğer devletlerle arasında oluşabilecek gerginliklerin önüne geçmek hem de daha az maliyetle istediği bilgileri toplayabilmektir.

Çin, gerginliğin tırmanabileceği bölgelerde bilgi toplayabilmek adına sivil araştırma gemilerinden yararlanmaktadır.[4] Nitekim Zhu Hai Yun isimli insansız araştırma gemisinin dron fırlatma yeteneğine sahip olduğu ve bu durum geminin, deniz yatağının topografisi hakkında bilgi toplamasına olanak sağladığı bilinmektedir.[5]

2022 yılının Ağustos ayında tam da Hindistan'ın bir füze denemesi yapacağı sırada Çin'in Yuan Wang-5 isimli füze ve uydu takibi yapma yeteneğine sahip araştırma gemisi, yine Çin tarafından inşa edilen Hambantota Limanı'na demirlemiş[6] ve bu gelişme, Hindistan ile Çin'in arasını ciddi bir gerilime neden olmuştur. Çin'in bu hamlesiyle Hindistan'ın füze denemesine dair bilgilere ulaşmak istediği söylenebilir.

Sivil deniz araçlarının Çin'in askeri amaçları için kullandığı bir diğer örnek ise feribotlardır. Çin, sivil görünümüne sahip feribotları kullanarak çıkarma kapasitesini arttırmak ve sürpriz saldırılar düzenleme kapasitesine erişmek istemektedir. Nitekim bahse konu olan feribotların askeri operasyon düzenleme kapasitesine sahip olduğu bazı analizlerde belirtilmiştir.[7] Bu analizlere göre, feribotlar üzerindeki amfibi araçların operasyon sırasında feribotlar aracılığıyla askeri çıkarmalarda kullanılması mümkün hale gelmiştir. Nitekim bu tür tatbikatların yapıldığı; yani askeri unsurların sivil feribotlara bindirildiği görüntüler, Çin'in resmi medya kuruluşlarında yer almıştır.[8]

Anlaşılabileceği gibi Çin, bir yandan deniz kuvvetlerindeki askeri gemilerin niceliğini ve niteliğini artırarak güçlendirirken; diğer taraftan da sorumluluğunu gerektiği zaman üzerinden kolayca atabileceği sivil gemileri, askeri ve stratejik amaçlarına hizmet etmek için kullanmaktadır. Askeri inceleme yeteneğine sahip araştırma gemilerin ve çıkarma kabiliyetlerine sahip sivil feribotların kullanımı, bu durumun en somut örneklerindedir.

Balıkçı Gemileri

Çin'in donanmasını güçlendirmek amacıyla sivil görünümüne sahip feribotları ve araştırma gemilerini kullanmasının yanı sıra balıkçı gemilerinden de stratejik amaçlarla faydalandığı görülmektedir. Örneğin 24 Eylül 2022 tarihinde AP News tarafından yayınlanan bir habere göre Çin, uzun zamandır uyguladığı bu stratejiyi, balıkçı teknelerinin sayısını artırarak geliştirmiştir.[9] Zira Pekin yönetimi, tartışmalı Güney Çin Denizi'nde Spartly Adaları gibi bol deniz ürünlerine ve doğal kaynaklara sahip bölgelerde diğer ulusların balıkçı gemilerini caydırmak amacıyla söz konusu gemilerden yararlanmaktadır. Kuşkusuz bu durum, Çin'in balıkçı gemilerini tartışmalı bölgelerde nasıl kullandığını gözler önüne sermektedir.

Çin, bu tür faaliyetleri sadece sorunlu bölgelerde üstünlüğü elinde tutmak amacıyla gerçekleştirilmemektedir. Aynı zamanda diğer ülkelerin münhasır ekonomik bölgelerinin (MEB) yakınlıklarında balıkçılık faaliyetleri yürütmektedir. Örneğin Galápagos Adaları, Ekvador'un bir parçasıdır ve bu ülkenin MEB'i mevzu bahis adaların bulunduğu bölgede de devam etmektedir. Her ne kadar Çin'in balıkçı tekneleri, devletlerinin MEB sınırlarını ihlal etmese de Çin'e ait balıkçı teknelerinin bölgedeki avlanma faaliyetleri artarak devam etmektedir.[10]

Bahse konu olan duruma maruz kalan diğer ülkeler ise Arjantin ve Peru'dur. Çin'in avlanma aktiviteleri, sadece ekonomik olarak bölge ülkelerine zarar vermeye kalmamakta; aynı zamanda

nesli tehlikede olan türlerin de zarar görmesine sebebiyet vermektedir. Nitekim yayınlanan bazı analizlerde bu durum açıkça ifade edilmektedir.[11]

Sonuç olarak Çin, bir yandan denizlerdeki askeri kapasitesini geliştirmek için yeni savaş gemilerini bünyesine katarken; diğer taraftan da sivil görünümü gemileri casusluk ve bilgi toplama faaliyetlerinde kullanmaktadır. Dahası Pekin yönetimi, araştırma gemileriyle diğer ulusların askeri hareketliliklerini izlemekte ve tartışmalı bölgelerde bilgi toplama faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ayrıca sivil görünümü feribotları da çıkarma yetenekleri kazandırarak olası operasyonlara hazırlanmaktadır. Çin, balıkçı gemilerini hem tartışmalı alanlarda kullanarak söz konusu bölgelerdeki varlığını pekiştirmekte hem de diğer ülkelerin MEB'lerinin çok yakınlarında bu devletlere ve çevreye zarar verecek şekilde avcılık faaliyetlerinde bulunmaktadır.

[1] "10th Anniversary of China's First Aircraft Carrier, The Liaoning", CGTN, news.cgtn.com/news/2022-09-24/10th-anniversary-of-china-s-first-aircraft-carrier-the-Liaoning-1dA7cPIKygE/index.html, (Erişim Tarihi: 25.09.2022)

[2] Sam Roggeveen, "China's Third Aircraft Carrier Is Aimed at a Post-U.S. Asia", Foreign Policy, foreignpolicy.com/2022/06/21/china-third-aircraft-carrier-fujian/, (Erişim Tarihi: 25.09.2022)

[3] "Territorial Disputes in the South China Sea", Council on Foreign Relations, www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/territorial-disputes-south-china-sea, (Erişim Tarihi: 26.09.2022)

[4] "China Is Using Civilian Ships To Enhance Navy Capability and Reach", CNBC, www.cnbc.com/2022/09/26/china-is-using-civilian-ships-to-enhance-navy-capability-and-reach.html, (Erişim Tarihi: 27.09.2022)

[5] Kashif Anwar, "Military Potential of China's Zhu Hai Yun: The World's First AI-powered Drone Carrier", www.financialexpress.com/defence/military-potential-of-chinas-zhu-hai-yun-the-worlds-first-ai-powered-drone-carrier/2551697/, (Erişim Tarihi: 27.09.2022)

[6] Rjat Pandit, "Chinese Spy Ship's Docking in Sri Lanka Port Spells Long-term Concerns for India", Times of India, timesofindia.india-times.com/world/south-asia/chinese-spy-ship-arrives-in-sri-lanka-despite-india-us-concerns/articleshow/93581788.cms, (Erişim Tarihi: 27.09.2022)

[7] Mike Yeo, "China Reportedly Converted Civilian Ferries For Amphibious Assault Operations", Defence News, www.defensenews.com/naval/2021/08/04/china-reportedly-converted-civilian-ferries-for-amphibious-assault-operations/, (Erişim Tarihi: 27.09.2022)

[8] "China Is Using Civilian Ships To Enhance Navy Capability and Reach", CNBC, www.cnbc.com/2022/09/26/china-is-using-civilian-ships-to-enhance-navy-capability-and-reach.html, (Erişim Tarihi: 27.09.2022)

[9] David Rising, "China Using Civilian Ships To Enhance Navy Capability Reach", AP News, apnews.com/article/space-launches-taiwan-science-technology-asia-e8b45f49d3d29851210983d0a399ccba, (Erişim Tarihi: 28.09.2022)

[10] Steven Lee Myers, vd, "How China Targets the Global Fish Supply", The New York Times, www.nytimes.com/interactive/2022/09/26/world/asia/china-fishing-south-america.html, (Erişim Tarihi: 28.09.2022).

[11] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Enerji Yaptırımları: Batı Kendi Ekonomisini mi Baltalıyor?

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Batılı ülkeler, savaşa yönelik en sert tepkiyi Moskova yönetiminin en büyük gelir kaynağı olan enerji ihracatına yönelik yaptırımlarla göstermiştir. Ancak enerji konusunda Avrupalı ülkeler, Rus doğalgazına Kremlin'in müşteriye olan bağımlılığından daha fazla muhtaçtır. Dolayısıyla Avrupalı devletler, Rusya'yı hedef alan yaptırımlar nedeniyle resesyona girme riskiyle karşı karşıyadır.

Söz konusu süreçte Batılı ülkelerin ana hedefi, Rusya'nın doğalgaz ve petrol ithalatına sınırlama getirmek olmuştur. Bu kapsamda 2022 yılının Şubat ayından beri Avrupa Birliği (AB), Rus enerji endüstrisine çeşitli yaptırımlar uygulama kararı almıştır. 2021 yılında doğalgaz arzının %40'ını; petrol arzının ise %25'ini Rusya'dan ithal eden Avrupalı devletler, yaptırımların da etkisiyle Rusya'dan enerji alımını azaltma ve alternatif kaynaklara yönelme çabası içerisinde.

Elif TEKTAŞ
ANKASAM
Araştırma Asistanı

Ana hedefi Moskova'nın uluslararası piyasalardan tecrit edilmesi ve dolaylı olarak Ukrayna'daki savaşın mali yükünü karşılamaması olan yaptırımların savaşın yedinci ayında da devam etmesi nedeniyle başarısız olduğu yönünde tartışmalar ortaya çıkmıştır. Üstelik yaptırımların AB ülkelerinin ekonomisine daha fazla zarar verdiği de tartışılmaya başlamıştır.

Öte yandan savaşa ve yaptırımlara rağmen Rusya'nın petrol ve doğalgaz ihracat gelirlerinde büyüme görülmeye devam etmektedir. Rus petrolünün %90'ının Avrupa'ya ithalatını engelleyen ambargo, 5 Aralık 2022 tarihinde yürürlüğe girecek olmasına rağmen küresel piyasalar, Kremlin'in Avrupa'ya gönderemeyeceği petrolü başta Hindistan ve Çin olmak üzere Asyalı alıcılara kaydıracağına farkındadır.[1]

Moskova, yaptırımların etkisini ithal ikameyi teşvik ederek by-pass etmeye çalışmaktadır. Çin ve Hindistan'ın giderek artan enerji ihtiyacı ve tek kutuplu dünya düzenine Rusya'nın yanında yer alarak karşı çıkan tavırları, bu anlamda Moskova yönetiminin alternatif pazarlar bulmasını kolaylaştırmaktadır.

Üstelik Avrupa, yaptırımlara rağmen hala Rus petrolünün en büyük alıcısı konumundadır. Zira birlik ülkeleri, petrol ambargosu tam olarak yürürlüğe girmeden ve petrol fiyatlarındaki keskin artış görülmeden depolarını ucuz Rus petrolüyle doldurmak istemektedir.

Petrol üretim hacimleri ve pazardaki sınırlı arz nedeniyle fiyatlarda artış görülmektedir. Bu da Rusya'nın petrolden elde ettiği gelirlerin artmasıyla sonuçlanmıştır. Üstelik başta ABD olmak üzere Batı'nın Suudi Arabistan liderliğindeki Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütünü (OPEC) üretim artışına zorlama girişimlerine rağmen OPEC+ kapsamında petrol üretiminde sadece küçük bir artış gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Suudi Arabistan'dan sonra ikinci en büyük petrol üreticisi olan Rusya'nın petrol gelirlerini azaltma girişimi başarıya ulaşmamıştır.

Petrole kıyasla doğalgaz alanında alternatif tedarikçi bulmanın daha zor bilinmektedir. Petrole uygulanan yaptırımlar, Kremlin'in AB'nin hassas noktası olan "doğalgaz" kartını kullanmasına sebebiyet vermiş ve enerji piyasalarındaki kriz daha da derinleşmiştir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Kuzey Akım-1 Boru Hattı'ndan doğalgaz akışını durdurmasının gerekçesi olarak ise G7

ve AB'nin Rus petrol ve doğalgaz ürünlerine tavan fiyat uygulama planlarını göstermiş ve şu şekilde tepki göstermiştir:[2]

"Tavan fiyat, Avrupa da dahil olmak üzere dünya pazarlarında daha fazla fiyat artışına yol açacak başka bir saçmalık. Tümünüyle aptalca bir adım. Eğer sözleşmelerimize ve çıkarlarımıza aykırı olursa petrol, doğalgaz veya kömür, hiçbir şey göndermeyiz. Batı, bize şartlarını dikte edebilecek konumda değil; mantıklı düşüncüler."

Rus liderin açıklamaları, doğalgaz fiyatlarında manipülasyona neden olmuş ve savaşın ardından Avrupa'nın enerji sistemleri üzerinde daha ağır bir baskının hissedilmesiyle sonuçlanmıştır. Artan enerji fiyatları, kış aylarına yaklaşırken ülkelerin sanayi sektörlerinin ve hane halkının omuzlarına ekstra yük binmesini beraberinde getirmiştir. Savaş nedeniyle Ukrayna'ya gönderilen mali yardımların da etkisiyle söz konusu durum, enflasyonun daha da artmasına yol açmıştır. 2022 yılının Ağustos ayının sonunda avro bölgesinde enflasyon, gıda ve enerji fiyatlarının artmasıyla %9,1'lik seviyeye tarihi bir rekor kırmıştır.[3]

AB'nin en büyük ekonomisi ve %55 oranında Rus doğalgazına bağımlı olan Almanya'da Rus doğalgazının ithalatının durdurulmasının GSYİH'de %3'lük bir düşüşe yol açacağına dair hesaplamalar bulunmaktadır.[4] Üstelik gerileyen ekonomi ve artan enflasyon, birlik üyelerinin iç politikalarında da gerileme yol açmış ve Ukrayna'ya verilen desteğin kamuoyları nezdinde sorgulanmasına neden olmuştur. Örneğin Alman halkının %51'i yaptırımların Almanya'ya Rusya'dan daha fazla zarar verdiğine inanmaktadır. [5] Çekya'da da halk, artan enerji faturaları nedeniyle Rusya'ya karşı yaptırımların kaldırılmasını talep etmek için protestolar düzenlemektedir.[6]

Son kırk yılın en yüksek enflasyon oranlarının görüldüğü düşünüldüğünde, mevcut politikalar AB açısından bir paradoksa dönüşmüştür. Zira yaptırımlar, Rus gelirlerini azaltmayı başaramadığı gibi Rusya'nın Ukrayna için daha fazla asker seferber etmesi, nükleer misilleme tehdidinde bulunması ve Rus işgali altındaki toprakların ilhakına dönük adımlar atmasıyla[7] neticelenmiş; yani savaşın gidişatı üzerinde de etki yaratamamıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse, Batılı ülkelerin yaptırımlardan beklediği etkiyi bulamadığı; bilakis Rusya'nın enerji tekelinden ve başta

doğalgaz olmak üzere Avrupa'nın enerji bağımlılığından dolayı kendi ekonomisini baltaladığı söylenebilir. Bu noktada yaptırımların sonuç vermesinin uzun bir süreç gerektirdiği gerçeği de ortadadır.

Ukrayna'ya karşı savaşın başlamasından bu yana Rusya, ekonomisinin şeffaflığını büyük ölçüde azaltmış; istatistikleri ve verileri yayınlamayı kesmiştir. Dolayısıyla Batı'nın yaptırımlarının kesin etkisi noktasında değerlendirmeye varmak zorlaşmaktadır. Nitekim dış ticaret verilerinin gizlenmesi nedeniyle yaptırımların Rus ekonomisi üzerindeki etkisinin azımsanamayacak düzeyde olduğu ve Moskova'nın bu etkiyi gizlemeyi tercih ettiği de öne sürülmektedir.

Belirtmek gerekir ki; Avrupalı devletlerin uyguladığı yaptırımlara rağmen şeffaflığı sorgulansa bile Rus ekonomisinin bir kaosa sürüklenmemesi, Avrupa kamuoyunda yaptırımlara dair inancı sarsmakta ve bu da kolektif hareket etmeyi zorlaştıracak bir kamuoyu baskısı yaratmaktadır.

Sonuç olarak Rusya'nın Ukrayna'ya saldırılarının yanıtlanması amacıyla uygulanan politikalarda Batı'nın sınıfta kaldığı iddia edilebilir. Ayrıca yaptırım kararının alınmasında bile AB içerisinde çatlak seslerin yükseldiği görülmüştür. Üstelik petrole tavan fiyat uygulamasının detayları hala kesinleşmemiş ve doğalgaza yönelik tavan fiyat ise yine üye ülkelerin muhalefeti nedeniyle yürürlüğe konulamamıştır. Bu da AB'nin yekpare bir şekilde hareket etmesinin her geçen gün daha da zorlaşacağına işaret etmektedir.

[1] "Ukraine Crisis: Russian Oil Turns to Asia", BBC, <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-60783874>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[2] "Putin Says Russia to Stop Supplying Energy if Western Price Caps Imposed", Reuters, <https://www.reuters.com/business/energy/putin-blames-germany-west-nord-stream-1-shutdown-2022-09-07/> (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[3] "Euro Zone Inflation Hits Another Record of 9.1% As Food and Energy Prices", CNBC, [soarhttps://www.cnbc.com/2022/08/31/euro-zone-inflation-hits-another-record-of-9point1percent-as-food-and-energy-prices-soar.html](https://www.cnbc.com/2022/08/31/euro-zone-inflation-hits-another-record-of-9point1percent-as-food-and-energy-prices-soar.html) (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[4] "Germany Says it Cannot Completely Replace Russian Gas", Anadolu Agency (AA), <https://www.aa.com.tr/en/europe/germany-says-it-cannot-completely-replace-russian-gas/2675381>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[5] Aynı yer.

[6] "Thousands gather at 'Czech Republic First' Rally Over Energy Crisis", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/04/czech-republic-prague-protest-sanctions-energy-crisis-gas-russia>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[7] "Putin Mobilizes More Troops for Ukraine, Threatens Nuclear Retaliation and Backs Annexation of Russian-Occupied Land" NBC News, <https://www.nbcnews.com/news/world/putin-announces-partial-mobilization-russian-military-ukraine-war-rcna48585>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

ŞİÖ'de De-Dolarizasyon Arayışları

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'ya "özel askeri operasyon" başlattığını duyurmuştur. Ardından Batı, Moskova yönetimini hedef alarak finansal sistem başta olmak üzere birçok sektörü etkileyen yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Söz konusu yaptırımlar, Rusya'nın ana ticaret ortaklarıyla olan ilişkisini de etkilemiştir. Bu bağlam-

da Rusya'nın üyesi olduğu örgütlerde dolar olmadan ticaret yapılmasına ilişkin mekanizmaların kurulması tartışılmaya başlamıştır. Bu tartışmaların yaşandığı uluslararası örgütlerden biri de Şanghay İşbirliği Örgütü'dür (ŞİÖ). Nitekim bu mekanizma, 15-16 Eylül 2022 tarihlerinde Özbekistan'ın kadim şehri Semerkant'ta düzenlenen ŞİÖ Liderler Zirvesi'nde de ele alınan

Aiperi BUKUEVA

en önemli konulardan biri olarak gündeme gelmiştir. Bir başka deyişle zirvede alınan mühim kararlardan biri, üye devletlerin ulusal para birimlerinin kullanılmasıyla yapılan ticaretin genişletilmesi olmuştur.

Ticarette ulusal para birimlerinin kullanımı için bir yol haritasının oluşturulması ve alternatif ödeme ve uzlaştırma sistemlerinin geliştirilmesi, zaten ŞİÖ'nün son yıllarda üzerinde çalıştığı konulardandır. Nitekim karşılıklı anlaşmalarda ulusal para birimlerinin payını arttırmaya ilişkin yol haritası taslağı, Kazakistan'ın inisiyatifiyle 2018 yılının Haziran ayında Qingdao şehrinde gerçekleşen ŞİÖ Zirvesi'nde açıklanmıştır.[1] ŞİÖ Liderler Konseyi'nin 10 Kasım 2020 tarihinde video-konferans yoluyla gerçekleştirdiği toplantıda da ulusal para birimlerinin kullanılması tartışılmış ve bu amaç doğrultusunda özel bir uzman grubunun oluşturulması kararlaştırılmıştır.[2] Semerkant Zirve'sinde ise üye ülkelerin liderleri ulusal para birimleri kullanılarak yapılan ticareti artırmak için önerilen yol haritasını onaylamıştır.[3]

Mevzubahis zirvede Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, örgütte ulusal para birimlerinin payının arttığına vurgu yapmıştır.[4] Nitekim son dönemlerde ŞİÖ üyesi ülkeler arasında dolar kullanılmadan ulusal para birimleri aracılığıyla yapılan ödemelerde artış gözlemlenmektedir. Örneğin 2022 yılının ilk döneminde Rusya ile Çin arasında ulusal para birimleri kullanılarak yapılan ticaretin payı, toplam ticaret hacminin %27,5'ine ulaşmıştır.[5]

Yukarıda da belirtildiği gibi, ŞİÖ üyeleri arasındaki ticari ilişkilerde ulusal para birimlerinin kullanılması, 2009 yılında Kazakistan tarafından önerilmiştir.[6] Hatta müşterek para birimi geliştirilmesi de bu öneriye eklenmiştir. Fakat o süreçte Rusya, ŞİÖ çerçevesinde tek bir uluslararası para biriminin oluşturulması için erken olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Rus yetkililer, ŞİÖ ülkelerinin ekonomilerinin birbirinden farklı olduğunu vurgulamıştır.[7] Dolayısıyla geçmişte Astana'dan ortak para birimine geçilmesi konusunda çağrılar yapılmış; fakat Moskova yönetimi, bu öneriye mesafeli yaklaşmıştır. Kremlin'in mevcut durumda müşterek para birimi geliştirme arayışlarını dile getirmesi ve en azından ulusal para birimleri üzerinden ticaret yapılmasını savunması, yaptırımların etkisini azaltma çabasıdır.

Diğer taraftan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan'a gerçekleştirdiği ziyaret sebebiyle Washington'la ilişkilerinde ciddi problemler yaşayan Pekin yönetimi de ŞİÖ'de dolardan vazgeçilmesini savunmaktadır. Benzer bir şekilde ABD'nin yaptırım baskısına maruz kalan İran'ın da de-dolarizasyon olarak nitelendirilecek arayışlara sıcak baktığı bilinmektedir. Hindistan'ın ise ABD ve İngiltere'yle olan işbirliğine rağmen Rusya'yla ticarette ulusal para birimlerinin kullanılması yönünde karar aldığı görülmektedir. 2022 yılının ilk yarısında iki ülke arasındaki ticaret hacminin 11,5 milyar dolara ulaştığı[8] düşünüldüğünde, mevzubahis gelişmenin yalnızca Moskova için değil; Yeni Delhi açısından da büyük önem arz ettiği ifade edilebilir.

Çin Devlet Başkanı Şi Jinping ise dolara bağımlılık noktasında net açıklamalar yapmaktan kaçınmaktadır. Fakat Pekin yönetiminin bölgesel bir para birimi oluşturma konusunda çeşitli adımlar attığı vurgulanmalıdır. Zira Pekin, yuani uluslararası bir para birimi haline getirmeye çalışmasa da üyesi olduğu kuruluşlar vesilesiyle yuani güçlü bir bölgesel para birimine dönüştürmeye ilişkin adımlar atmaktadır. Nitekim Çin Halk Bankası, Kazakistan'da yuan cinsinden takas mekanizmaları kurmak için Kazakistan Ulusal Bankası'yla bir işbirliği anlaşması imzalamıştır.[9]

Uzmanlar, dolara daha az bağımlı olan küçük Çin finans kurumlarının de-dolarizasyon süreçlerinde kritik bir rol oynayacağını iddia etmektedir. Gerçekten de bu tür bankalar, Batı'nın uyguladığı yaptırımlardan fazla etkilenmemektedir. Örneğin 2022 yılının Mayıs ayında Harbin Bankası, Rusya'yla daha fazla finansal ilişkiler geliştirmeyi amaçlayan "Yüz Tedbir" belgesini duyurmuştur[10] Rus uzmanlar, Çin bankalarının Rusya'ya nakit yuan sağlamak suretiyle Moskova'ya yardımcı olabileceğini öne sürmektedir. Yani yuanla yapılan ödemeler yardımıyla Moskova, ambargoların olumsuz sonuçlarından bir nebze de olsa kaçınabilir. Lakin bu durumun Batılı devletlerin Çin'e yönelik sert yaptırım kararları almasını beraberinde getirmesi de olasılık dahilindedir.

Sonuç olarak yaptırımlar, Rusya'nın ticari ortaklarıyla olan münasebetlerini olumsuz etkilemiştir. Bu yüzden de Rusya'nın üye olduğu örgütlerde, dolar olmadan ticari münasebetler geliştirilmesine yönelik mekanizmaların kurulması gündeme gelmiştir. Bu konuda Moskova'nın Yeni Delhi, Pekin ve Tahran'dan destek aldığı ifade etmek mümkündür. Fakat sürecin Kremlin'in beklediği kadar hızlı ilerlemeyeceği de belirtilmelidir.

[1] "Эксперты ШОС обсудили дальнейшие перспективы развития взаимных расчетов своих стран в национальных валютах", Shangkhaikoy Organizatsii Sotrudnichestva, <http://rus.sectscsco.org/news/20210802/770813.html>, (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

[2] "О перспективах развития взаимных расчетов государств-членов ШОС в национальных валютах", Shangkhaikoy Organizatsii Sotrudnichestva, <http://rus.sectscsco.org/news/20210331/737219.html>, (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

[3] "Главы стран ШОС утвердили дорожную карту по росту доли нацвалют в расчетах", RIA, <https://ria.ru/20220916/shos-1817281423.html>, (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

[4] "Владимир Путин: Доля расчетов в нацвалютах стран ШОС растет", RG, <https://rg.ru/2022/09/16/vladimir-putin-dolia-raschetov-v-nacvaliutah-stran-shos-rastet.html>, (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

[5] "Путин отметил рост доли взаимных расчетов России и Китая в нацвалютах", RIA, <https://ria.ru/20220915/valyuta-1817022800.html>, (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

[6] "Назарбаев предложил странам ШОС создать единую валюту", Lenta, <https://lenta.ru/news/2009/06/16/unite/>, (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

[7] Aynı yer.

[8] "Товарооборот России и Индии в первом полугодии 2022 года вырос почти на 120%", TASS, <https://tass.ru/ekonomika/15739091>, (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

[9] "Китай и Казахстан подписали меморандум о сотрудничестве по клиринговым расчетам в юанях", Sputnik, <https://ru.sputnik.kz/20220920/kitay-i-kazakhstan-podpisali-memorandum-o-sotrudnichestve-po-kliringovym-raschetam-v-yuanyakh-27724412.html>, (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

[10] "Удар по доллару: страны ШОС решили рассчитывать в основном национальными валютами", Voennoye Obozreniye, <https://topwar.ru/202259-udar-po-dollaru-strany-shos-reshili-rasschityvatsya-v-osnovnom-nacionalnymi-valjutami.html>, (Erişim Tarihi: 26.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Karadağ Erken Seçime mi Gidiyor?

Karadağ Başbakanı Dritan Abazovic'in 2022 yılının Haziran ayında Sırp Ortodoks Kilisesi'yle (SPC) ilgili "Temel Anlaşma"yı imzalayacağını açıklaması, ülkedeki siyasi krizin ayak seslerinin duyulmasına neden olmuştur. Öyle ki; farklı ideolojik görüşlere sahip olan koalisyon hükümetindeki tartışmalarla başlayan bu süreçte Abazovic yönetimi, 3 Ağustos 2022 tarihinde Sırp Ortodoks Kilisesi'ne resmi statü ka-

zandıran anlaşmayı imzalamıştır. Bunun hemen ardından derinleşmeye başlayan siyasi kriz, 20 Ağustos 2022 tarihinde Abazovic Hükümeti'nin güvenoyu alamayarak düşmesine neden olmuştur.

Sırp Kilisesi ile "Temel Anlaşma" imzalanması, ülkede protestolar düzenlenmesine yol açmıştır. Dolayısıyla Sırp Ortodoks Kilisesi ve Karadağ Or-

Sibel MAZREK
ANKASAM Medya
Koordinatörü

todoks Kilisesi arasında yaşanan ihtilafların hükümetin düşmesine sebebiyet verdiği görülmüştür. Burada Avrupa yanlısı bir tutum benimseyen Abazovic'in anlaşma konusunda ısrar etmesi dikkat çekmiştir. Nitekim Abazovic'in söz konusu adımı atmasında Sırbistan'la ilişkileri düzeltme ve Açık Balkan Girişimi'ne katılma arzusu kritik rol oynamıştır.

Bahsi geçen gelişmenin ardından yeni hükümetin kurulması amacıyla Başbakan adayının sunulması için partilere otuz gün süre tanınmıştır. Sırp yanlısı partiler, bu sürenin bitmesine saatler kala hükümeti kurma görevini Filip Vujanovic'e karşı az farkla kaybeden Miodrag Lekic'e verilmesini talep etmiş ve bunu Cumhurbaşkanı Milo Djukanovic'e iletmıştır. Lekic, 1 Ağustos 1992-17 Mayıs 1995 tarihleri arasında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan-Karadağ) Dışişleri Bakanı olarak görev yapmış ve 2013 yılındaki Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nde Sosyalistlerin Demokratik Partisi'nin (DPS) adayı olmuştur. Fakat Sırp yanlısı partiler, zamanında Karadağ'ın Sırbistan'dan ayrılmasını savunduğu belirtilen Lekic'in[1] adaylığını destekleyen vekillerin imzalarının tamamını Cumhurbaşkanlığına ulaştıramamıştır. Bunun ardından Djukanovic, teklifi geri çevirerek bunun anayasaya uygun olduğunu belirtmiş ve 23 Ekim 2022 tarihinde seçime gidilmesini önermiştir.

Karadağ'ın "harap" olmuş bir sistemle karşı karşıya olduğunu ileri süren Djukanovic, "Ülkede sorumlu yönetim ve hükümete ulaşmalıyız." değerlendirmesinde bulunmuştur.[2] Djukanovic'in bu ifadeleri sonrasında ise darbe girişimi tartışmaları yaşanmıştır.[3] Zira Djukanovic'in hükümeti kurma görevini Sırp yanlısı Lekic'e vermemesi, Lekic'in destekçilerini kızdırmıştır. Bu kapsamda Djukanovic'in Lekic'in adaylığını reddetmesi nedeniyle anayasayı ihlal ettiğini savunan Sırp yanlısı milletvekilleri, Djukanovic'in azli için 41 vekilden imza alarak bunu Meclis Başkanı Danijela Durovic'e sunmuşlardır.[4]

Dikkat çeken bir diğer husus da Arnavut kökenli ve Avrupa yanlısı olan Abazovic'in liderliğini yaptığı Birleşik Reform Hareketi'nin (URA) Lekic'in adaylığını imzalamasına da bunu sözlü bir şekilde dile getirmesidir.[5] Bununla birlikte URA milletvekillerinin Djukanovic'in azli için imza atmadıkları belirtilmektedir. Lakin Abazovic'in liderliğini yaptığı URA'nın Sırp yanlısı Lekic'i desteklemesinin URA'nın her hükümette yer almayı arzulanmasıyla ilgili olduğu ifade edilebilir.

Öte yandan URA'nın Lekic'i "sözlü" olarak desteklemesi, Djukanovic ve Abazovic arasındaki bazı görüş ayrılıklarından da kaynaklanmış olabilir. Zira Abazovic, 21 Eylül 2022 tarihli bir konuşmasında Djukanovic'i ülke içindeki suç şebekelerini korumakla suçlamıştır. Bu bağlamda Abazovic, Djukanovic'in dini ve etnik bölünmeleri kışkırttığını ve bunun da 2022 yılının Ağustos ayında hükümetinin düşmesine neden olduğunu öne sürmüştür.[6]

Ülke içinde "darbe girişimi" olarak yorumlanmasına neden olan bu gelişmelere ilişkin Karadağ Dışişleri Bakanı Ranko Krivokapic, Kosova ve Bosna Hersek'ten sonra Karadağ'da büyüyecek bir krize dikkat çekerek bunun bölge istikrarını etkileyeceğini ve tüm bu gelişmelerin Ukrayna'daki savaşın bir yansıması olduğunu açıklamıştır.[7] Krikokapic, Rusya'nın Balkanlardaki etkisine atıfta bulunarak söz konusu ülkede yaşanan son gelişmelerde Moskova'nın etkisinin bulunduğunu ima etmiştir.[8]

Abazovic ise yaşanan gelişmelere yönelik "Karadağ'da biraz siyasi kafa karışıklığı var ama bence bizi hükümet dışında bırakan bir çözüm yok." demiştir.[9] Abazovic, çözümün ya erken seçim ya da yeni bir koalisyon anlaşmasıyla sağlanabileceğini; ancak her iki durumda da URA ve müttefiklerinin yeni hükümette yer alacaklarını belirtmiştir.[10]

Tüm bu gelişmelerden hareketle, Karadağ'da Sırp yanlısı partilerin iktidara gelmeye çalıştığı, bunun Rusya tarafından desteklendiği iddia edilebilir. Nitekim 14 Eylül 2022 tarihinde çıkan haberlerde ABD, Rusya'nın aralarında Karadağ'ın da olduğu birçok Balkan ülkesindeki siyasi partilere gizli bir şekilde fon sağladığını iddia etmiştir.[11] İlgili ülkelerde büyük yankı uyandıran bu durumun doğru olma ihtimali yüksektir. Çünkü Moskova, Balkanlardaki kırılganlıklardan yararlanarak bilhassa Sırp ayrılıkçıları destekleyerek bölgedeki durumu istikrarsızlaştırma girişimlerinde bulunabilir. Öyle ki Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 20 Eylül 2022 tarihinde Bosna Hersek Devlet Başkanlığı Sırp Üyesi

Milorad Dodik'i 2 Ekim 2022 tarihindeki seçimlerden önce Moskova'da ağırlaması da tesadüf değildir.[12] Bundan dolayı Karadağ'da yaşanan gelişmeleri ve özellikle de darbe girişimi tartışmalarını, bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir.

Sonuç olarak Rusya'nın desteklediği düşünülen Karadağ'daki Sırp yanlısı partilerin, 30 Eylül 2022 tarihinde gerçekleştirilecek Meclis toplantısında alınacak karar sonrası ne yapacakları merak konusudur. Dolayısıyla "Karadağ'da Sırp yanlısı Demokratik Cephe (DP) iktidara gelir mi; yoksa erken seçime mi gidilir?" gibi soruların cevabı belirsizliğini korurken; Brüksel'in ülkede Sırp yanlısı bir iktidara sıcak bakmayacağı düşünülmektedir.

[1] "Crna Gora-čardak ni na nebu ni na zemlji", Al Jazeera Balkans, <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2022/9/25/crna-gora-cardak-ni-na-nebu-ni-na-zemlji>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[2] "Karadağ Cumhurbaşkanı'ndan Yeni Hükümet Kurulması Yerine Seçime Gidilmesi Kararı", Anadolu Ajansı (AA), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/karadag-cumhurbaskanindan-yeni-hukümet-kurulmasi-yerine-secime-gidilmesi-karari/2692392>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[3] "Međusobne optužbe za pokušaj državnog udara u Crnoj Gori", Al Jazeera Balkans, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2022/9/21/medjusobne-optuzbe-za-pokusaj-drzavnog-udara-u-crnoj-gori>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[4] "In Montenegro, the President Proposed to Dissolve the Parliament and the MPs Initiated his Impeachment", Babel, <https://babel.ua/en/news/84640-in-montenegro-the-president-proposed-to-dissolve-the-parliament-and-the-mps-initiated-his-impeachment>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[5] "Djukanovic Proposes Dissolving Montenegrin Assembly Early: I couldn't Give Mandate to Form Government to Lekic", Telegraf, <https://www.telegraf.rs/english/3558656-djukanovic-proposes-dissolving-montenegrin-assembly-early-i-couldnt-give-mandate-to-form-government-to-lekic>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[6] "Abazovic: "Djukanovic Suç Şebekelerini Koruyor", Balkan News, <https://www.balkannews.com.tr/karadag/abazovic-djukanovic-suc-sebekelerini-koruyor-h4422.html>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[7] "Krivokapić: Krizu riješiti izborima, Crna Gora vruća tačka na Balkanu", Dan, <https://www.dan.com.e/vijesti/politika/krivokapic-krizu-rijesti-izborima-crna-gora-vruca-tacka-na-balkanu-5137726>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[8] Aynı yer.

[9] "Montenegro's PM Says Organised Crime Used Influence to Oust Him Over Raids", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/25/montenegro-prime-minister-dritan-abazovic>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[10] Aynı yer.

[11] "US official: Russia secretly financed DF in Montenegro and Dodik in BH", NI, <https://rs.niinfo.com/english/news/us-official-russia-secretly-financed-df-in-montenegro-and-dodik-in-bh/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[12] "Putin meets Bosnian Serb separatist leader, praises Serbia", The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/politics/putin-meets-bosnian-serb-separatist-leader-praises-serbia/2022/09/20/4c8f818c-390c-11ed-b8af-0a04e5dc3db6_story.html, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Çin'in Dış Politika İlkeleri Bağlamında Hindistan ve Japonya'yla İlişkileri

Çin Halk Cumhuriyeti, dış politikasında başka devletlerin iç meselelerine karışmamayı, toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı duymayı, ittifaklar yapmamayı ve bu anlamda sıfır toplamlı oyunlardan uzak durmayı kendisine prensip haline getirmiştir. Barışçıl bir devlet olduğunu, mevcut uluslararası sisteme ve liberal ekonomik düzene meydan okumadığını ileri süren Çin, tarihten beri başka devletleri

işgale kalkmadığını, provokasyon peşinde koşmadığını, askeri ittifaklar kurarak kutuplaşmayı teşvik etmediğini ve bu anlamda ilkeli bir dış politika izlediğini vurgulamaktadır. Tahmin edileceği üzere, Çin'in komşu devletlerle ikili ve çok taraflı ilişkilerinde yaşadığı anlaşmazlık ve/veya krizlerde söz konusu prensiplerin olumlu bir etki yaratması beklenmektedir.

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

Hindistan ve Japonya perspektifinden bakıldığında ise Çin, bölgesel düzeyde "saldırgan" ve "yayılmacı" bir politika izlemekte, batıda Afganistan, Tacikistan ve Keşmir bağlamında etkinliğini arttırmakta, doğuda Japon Denizi ve Pasifik Okyanusu'nda Rusya'yla birlikte ortak deniz tatbikatlarına ağırlık vermekte ve Güney Çin Denizi başta olmak üzere Hint-Pasifik'teki askeri varlığını genişletmektedir. Tüm bu faktörler, Yeni Delhi ve Tokyo'nun Pekin'den ortak bir tehdit algılamasına neden olmaktadır.

Hindistan özelinde bakıldığında, Çin'le ilişkilerin düzeltilmesi noktasında Yeni Delhi'nin halen ümidinin olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili Hindistan Dışişleri Bakanı Subrahmanyam Jaishankar, 18 Ağustos 2022 tarihinde yaptığı açıklamada, Çin'le ilişkilerin "son derece zor bir aşamada" olduğunu ve iki ülkenin birlikte çalışması için "birçok neden" bulunduğunu söylemiştir.[1] Buna cevaben Çin Hükümeti, "Umarız Hindistan, ilişkileri 'erken bir tarihte' rayına oturtmak için bizimle aynı yönde çalışmaya karar verir." demiştir.[2]

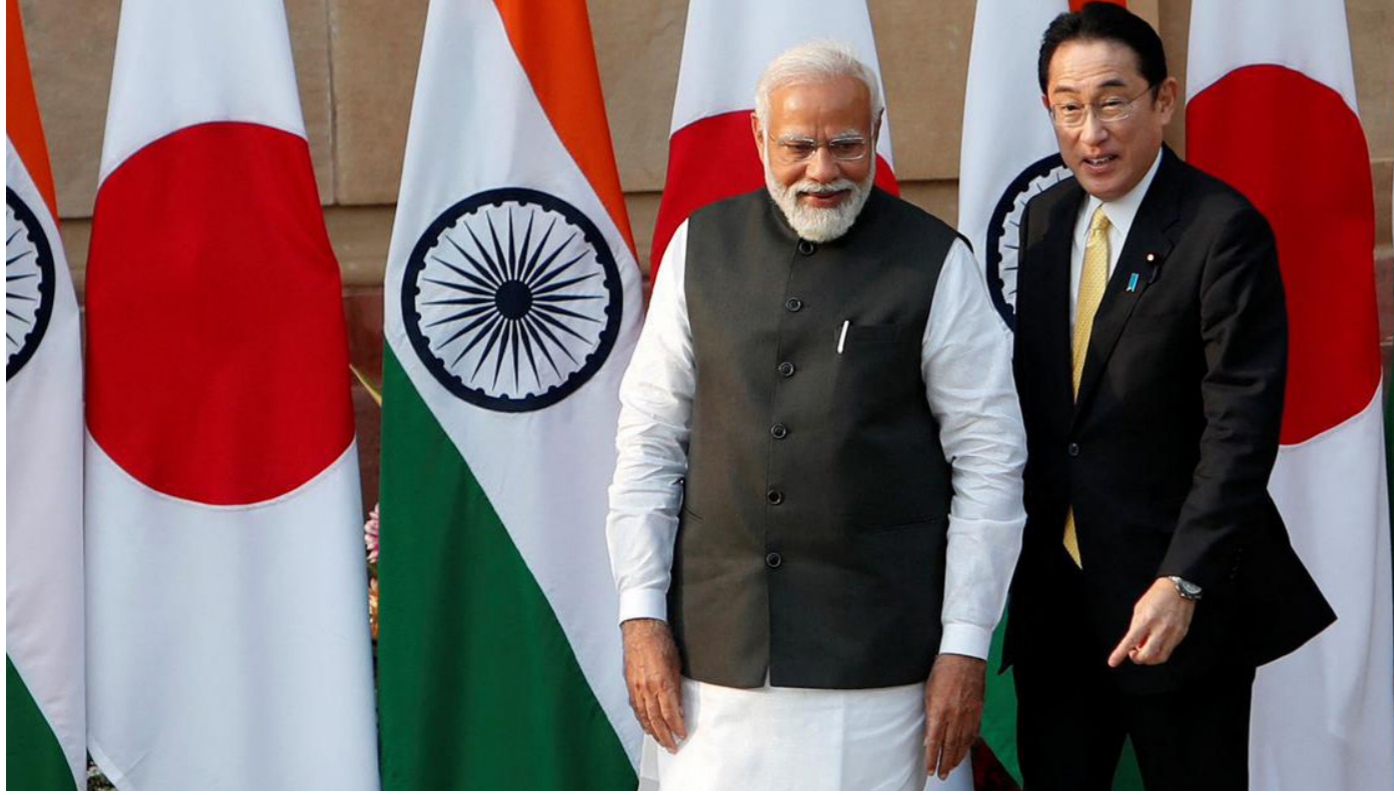
Son aylarda iki ülke arasında sınır sorunlarını çözmek için yapılan toplantılarda yeni bir ilerleme daha kaydedilmiş ve taraflar, anlaşmazlığın olduğu bazı bölgelerden asker çekme konusunda anlaşmıştır. Nihayetinde iki ülkenin ortak çabaları sayesinde sınırdaki gerilim bir nebze olsun yatışmıştır. Bunun sebebi, Rusya'nın Ukrayna'daki savaşının özellikle de Hindistan ve Çin ekonomileri üzerinde yarattığı olumsuz etkilerdir. Jeopolitik risklerin ve enerji krizinin ortasında ne Hindistan ne de Çin, bölgede yeni bir gerginlik veya çatışmayı kaldırabilecek durumdadır. İki ülke, Batı'nın Moskova'ya yönelik yaptırımlarına karşı daha temkinli, dikkatli ve soğukkanlı bir politikadan yana görünmektedir. Küresel jeopolitikten bakıldığında, "çok kutuplu" bir dünya hedefi bağlamında Hindistan ve Çin, aynı cephededir. Bu iki ülke, Rusya'ya çatışmaları durdurmaya ve sorunları barışçıl müzakereler yoluyla çözmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla Rusya'nın Ukrayna'daki savaşı sona ererse, Hindistan ve Çin'in geçici ortaklıkları da sona erebilir.

Genel itibarıyla Hindistan, Çin'le işbirliğine daha tepkisel veya mesafeli yaklaşmaktadır. Diğer taraftan Çin'in Hindistan'la ilişkilerini düzeltmeye daha istekli olduğu görülmektedir. Örneğin 26 Eylül 2022 tarihinde yaptığı haberde Çin devlet medyası Global Times, Hindistan'ın "Asya Yüzyılı" için Çin'le ortaklık yapması gerektiğini söyleyerek sıcak mesajlar vermeye çalışmıştır.[3] Bu bağlamda Pekin, ikili ilişkilerde "hiçbir sorun yokmuş" gibi davranmaktadır. Halbuki sınırın birçok bölgesindeki gerginlik ve çatışma riski halen devam etmektedir. Buna rağmen Pekin, Yeni Delhi'yle olan ilişkilerinde "barışçıl" bir tutum izleyerek dış politika ilkelerinde tutarlı davranmaya çalışmaktadır. Fakat sınır meselelerinde Çin'in daha gergin bir siyaset izlediği ve tarihsel hak iddialarından vazgeçmeyeceği görülmektedir. Bu yönüyle Çin'in geleneksel dış politika meselelerinde ilkelerinden uzaklaşmaya başladığı, Hindistan'ın egemenlik ve toprak bütünlüklerine daha fazla müdahalede bulunduğu söylenebilir.

Japonya örneği ele alındığında, Çin'le ilişkilerde yumuşama ve gerginliğin eşzamanlı hâkim olduğu bir konjonktür söz konusudur. Örneğin Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Japonya'yla diplomatik ilişkilerin kurulmasının 50. yıldönümü vesilesiyle ikili ilişkilerin geliştirilmesi yönünde çağrılar yapmaktadır. Bu konuda Wang Yi, Çin-Japonya ilişkilerinin düzeltilmesi için beş maddelik öneri ortaya koymuştur.[4] Bu maddelerde Çin, Japonya'nın provokasyonlardan kaçınması, üçüncü ülkelerin kışkırtmalarına gelmemesi ve ikili ilişkilerini barışçıl şekilde düzenlemesi çağrısında bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle Pekin, Tokyo'nun sıfır toplamlı oyun yerine kazan-kazan ve çok taraflılık temelinde hareket etmesini istemektedir. Dolayısıyla Pekin'e göre, ikili ilişkilerde sorun yaratan, Tayvan Meselesi'ne karışan ve iki devlet arasındaki siyasi anlaşmalara uymayan taraf Japonya'dır. Yani Pekin, kendini düzeltmesi gereken tarafın Tokyo olduğunu düşünmektedir.

Oysa ki Japonya'yla ilişkilerde Çin'in de sorumlu olduğu bazı gerginlikler söz konusudur. Örneğin diplomatik ilişkilerin 50. yıldönümünden bir gün önce Çin'e ait üç sahil güvenlik gemisi, Japonya'yla tarihsel anlaşmazlıklar yaşadığı Senkaku Adaları çevresinde görülmüş ve Tokyo'nun iddiasına göre karasularını ihlal etmiştir.[5] Japonya, diplomatik ilişkilerin yıldönümünde ikili ilişkilerin yumuşamasını beklerken; Çin'in bilerek Senkaku Adaları'nda provokasyonda bulunduğunu öne sürmektedir.

Yine bu süreçte Çin, Japon Denizi ve Kuril Adaları'nın çevresinde Rus Donanması'yla ortak tatbikatlar yaparak Japonya'nın güvenliğine tehdit oluşturabileceğinin mesajını vermektedir. Bu yüzden Çin'in eylemleri, tutarlı görünmemektedir. Pekin, dış politikasında Japonya'ya karşı barışçıl bir tutum izlerken sahada çatışmacı, tepkisel ya da provokatif davranmaktadır. Bu sebeple Japonya, Çin'in niyetlerini sor-

gulamaktadır ve bu durum, iki devlet arasında güvensizliğe yol açmaktadır. Kısacası Çin-Japonya diplomatik ilişkilerinin 50 yıldönümü kutlanırken; ikili ilişkilerde barış havasının hâkim olmadığı açıktır. Bunda Japonya'nın payı olduğu kadar Çin'in de etkisi vardır.

Çin'in dış politika ilkeleri, BM Şartı'nın 2. Maddesinin 4. bendinde geçen ve devletlerin uymakla yükümlü olduğu genel prensiplerle benzerdir. Bunlar; başka bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı herhangi bir kuvvet kullanma tehdidi ya da kuvvet kullanılmasına karşı çıkılmasıdır. Buna rağmen Çin, özellikle Tayvan Krizi'nin büyümesiyle birlikte yakın çevresindeki birçok devlete "Tek Çin Prensibi"ne destek vermeleri konusunda baskı yapmıştır. Nepal, Sri Lanka, Laos, Kamboçya, Tayland, Hindistan, Vietnam ve diğer birçok bölge devletindeki Çinli diplomatlar, "Bizi destekleyeceğinize inanıyoruz" tarzında açıklamalar yapmıştır. Bu tür baskılar sonucunda bölge devletleri, Çin'in temel prensiplerine bağlı olduklarını açıklamak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Hindistan ve Japonya, Çin'in dış politikada saldırganlaştığını öne sürerken ve bundan endişe duyduklarını açıklarken; bu görüşlerinde pek de haksız sayılmazlar. Çin'in dış politika ilkeleri, erozyona uğrarken; bunun en net emareleri, Hindistan ve Japonya'yla ilişkilerinde görülmektedir.

[1] "China Calls for India to Work 'In Same Direction' To Restore Ties", The Hindu, <https://www.thehindu.com/news/international/china-calls-for-india-to-work-in-same-direction-to-restore-relations-at-an-early-date/article65787177.ece>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[2] Aynı yer.

[3] "China, India Should Seek Partnership to Greet Advent Of 'Asian Century'", Global Times, <https://www.globaltimes.cn/page/202209/1276165.shtml>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[4] "Chinese FM Puts Forward Five-Point Views on Developing China-Japan Relations", Xinhua, <https://english.news.cn/20220913/38ed-626955654fb4ae9508c4e36d4bid/c.html>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Koridorlar Savaşında Yeni Bir Umut: Orta Koridor ya da Ray Kalkanı

Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in ev sahipliğinde toplanan Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Devlet Başkanları 22. Toplantısı, uluslararası ilişkilerde artan kutuplaşma eğilimi nedeniyle birçok aktörün dikkatle izlediği bir buluşma olarak tarihe geçmiştir.

2021 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'dan çekilmesi neticesinde başlayan jeopolitik rekabet ya da bir başka ifadeyle "yeni güç mücadelesi", 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ve ABD Temsilciler Meclis Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan ziyaretiyle, yeni bir aşamaya girmiş ve giderek gerilen jeopolitik rekabette bir kırılma yaratmıştır.

Söz konusu gelişmelerden sonra küresel düzen hakkında yapılan tartışmalar, jeopolitik ve jeostratejik kavramlar üzerine yoğunlaşmış ve tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçiş, tartışmaların ana nüvesini oluşturmuştur. Böyle bir ortamda gerçekleşen ŞİÖ Semerkant Zirvesi'ne dair temel beklenti, çok kutupluluğun ön plana çıkması ve Batı'ya karşı sert mesajların verilmesi yönündeydi. Lakin yeni bloklar inşa etmek bir yana ön plana çıkan en önemli gelişme, Orta Asya'nın öneminin vurgulanması ve son dönemde giderek önemini arttıran "Orta Koridor"un küresel ticarete ön plana çıkması olmuştur. Bu anlamda ŞİÖ, yeni bloklar değil; işbirliği köprüleri kurmaya odaklanmıştır.

Mustafa Cem KOYUNCU
ANKASAM
Asya-Pasifik
Araştırma Asistanı

Mevcut kriz ortamında bile ŞİÖ Zirvesi'nde Orta Asya devletlerinin çok vektörlü ve çok boyutlu politikalarının ön plana çıkması, coğrafyanın Orta Asya ülkelerine yüklediği "Doğu ve Batı Arasında Köprü Olma" görevinin bir yansıması şeklinde değerlendirilmelidir. Dünya haritasına bakan bir kişinin kolaylıkla anlayacağı bu görev, zaten birçok küresel stratejinin merkezine yerleşmiş vaziyettedir.

1980'li yıllardan itibaren Çin tarafından başlatılan ve ihracat temelli ekonomi modeline geçmesini sağlayan açılım politikası, ticaret ve enerji güvenliği üzerine inşa edilmiştir. Çin'in yeni ekonomi politikasının ucuz iş gücü avantajıyla birleşmesinden itibaren küresel firmalar, maliyeti ve fizibiliteyi göz önünde bulundurarak üretim bantlarını Çin'e kaydırmıştır. Bu durum, lojistik ve ulaşım zincirinin daha geniş bir coğrafyaya yayılmasına sebebiyet vermiş ve Doğu ile Batı arasında önemli bir ekonomik etkileşim yaratmıştır. Mevzubahis parametreleri dikkate alan Çin; batısında, kuzeyinde ve güneyinde bulunan topraklardan Avrupa'ya kadar uzanan güzergahta ticari rotalar oluşturmak için altyapı yatırımları yapmıştır.

Çin Devlet Başkanı Şi Ciping'in 2013 yılında gerçekleştirdiği Kazakistan ziyaretinde açıkladığı Kuşak-Yol Projesi vesilesiyle başlayan söz konusu ticari koridorlar, uzun bir süre işlerliğini korumuş ve Batı ile Doğu arasında önemli bir ticaret hacmi yaratmıştır. Lakin ticari rotalar da değişen konjunktüre bağlı olarak tıpkı jeopolitik merkezlerin önem kazanma/kaybetme durumu gibi değişiklik göstermektedir. Ukrayna'da yaşanan gelişmelere bağlı olarak kapanan Kuzey Koridoru ve Afganistan'daki gelişmeler ve bölgede yaşanan ekonomik krizler nedeniyle güvensizleşen Güney Koridoru, yeni hatları gündeme getirmiştir.

Koridorlar savaşının giderek karşı cephenin istikrarını bozmak ve kararlılığını sekteye uğratmak için bir jeopolitik unsura dönüşmesi, yeni kurulacak güzergahlarda güvenlik ve istikrar parametresinin ön plana çıkmasını elzem hale getirmiştir. Doğu ve Batı kutuplarının kendi içlerinde konsolidasyon sürecini başlatması ise aradaki bağlantıda iki tarafın politikalarına eşit mesafede duran, sosyal ve ekonomik kalkınmaya odaklanan ülkelerin önemini arttırmıştır.

Kuşkusuz hem son dönemde hem de ŞİÖ Semerkant Zirvesi'nde "Orta Koridor'un" öneminin vurgulanması tesadüf olarak görülmemekte ve geleceğe yönelik atılacak adımlara ışık tutmaktadır. Hiçbir küresel aktörün tekelinde olmayan Orta Koridor; başta ticari olarak zor bir duruma sürüklenen Çin olmak üzere, bölge ülkeleri ve enerji açısından bir çıkmaza giren Batı için bir ümit koridoruna dönüşmektedir.

Son dönemde hem Batı'dan hem de Çin'den gelen ikonik ve fiili mesajlar, Orta Asya devletlerinin "aktif tarafsızlık" ve "çok boyutluluk" esaslarına dayalı politikasının başarısını teyit etmektedir. Örneğin 18 Temmuz 2022 tarihinde diplomatik temaslarda bulunmak için Azerbaycan'a giden Avrupa Birliği (AB) Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, gelecek döneme ilişkin çok önemli bir ipucu barındıran şu açıklamalarda bulunmuştur:[1]

"AB, Orta Asya ve ötesiyle bağlantılar kurmak için Azerbaycan'la çalışmak istiyor. Bu yüzden Hazar ötesi bağlantılar hakkındaki tartışmaları ve fikirleri büyük bir ilgiyle takip ediyoruz. Bu tartışmaları derinleştireceğiz."

Bir yandan Batı'nın ilgisini üstüne çeken Orta Asya; diğer taraftan da karşı kutbun en güçlü aktörü olan Çin'in yakın radarındadır. Nitekim uzun süredir ülke dışına çıkmayan Şi'nin ilk yurt dışı gezisini Kuşak-Yol Projesi'nin açıklandığı Kazakistan'a gerçekleştirmesi ve ardından ŞİÖ Liderler Zirvesi için Özbekistan'a geçmesi, verilen güçlü bir mesajdır. Bu mesaj vesilesiyle Şi, son dönemde eleştirilerin odak noktasında olan Kuşak-Yol Projesi'nin Orta Koridor merkezli bir şekilde hayata geçeceği mesajını vermiştir.

Çin'in güvenliğinin komşularının güvenliğinden geçtiğini iyi bilen Şi'nin Kazakistan üzerinden verdiği bir diğer mesaj da Astana'yla son dönemde sorun yaşayan başkentlere olmuştur. Zira Kazakistan, Çin açısından hem Orta Koridor'un anahtarı konumunda bulunmakta hem de enerji güvenliğinin vazgeçilmez bir partneri olarak ön plana çıkmaktadır. Şi'nin ziyaret esnasında yaptığı aşığıdaki açıklama, Pekin'in Astana'ya verdiği önemi net bir şekilde gözler önüne sermiştir:[2]

"Uluslararası konjunktür nasıl değişirse değişsin; bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumada Kazakistan'ı kararlılıkla desteklemeye devam edeceğiz. İstikrar ve kalkınma amacıyla yürütülen reformlarınızı sıkı bir şekilde destekleyeceğiz ve ülkenizin iç işlerine herhangi bir gücün müdahalesine kategorik olarak karşı çıkacağız"

Şi'nin Kazakistan ziyareti ve ŞİÖ Liderler Zirvesi'nde gerçekleştirdiği temaslara, Orta Asya'nın dünyanın sadece jeopolitik açıdan değil; aynı zamanda ekonomik bakımdan da yeni bir cazibe/çekim merkezi olduğunu kanıtlar niteliktedir. Nitekim zirvede taraflar arasında imzalanan Kırgızistan-Özbekistan-Çin Demiryolu Projesi[3] ve Özbekistan ile Çin arasında imzalanan ve enerji ve teknoloji yatırımlarını önceleyen 15 milyar dolarlık ticaret anlaşması,[4] söz konusu durumun en somut örneklerindedir.

ANKASAM ANALİZ

İtalya'daki Seçim Sonuçları ve AB'nin Geleceği

25 Eylül 2022 tarihinde İtalya'da yapılan erken seçimleri, aşırı sağcı "İtalya'nın Kardeşleri Partisi (FDI)" ve liderlik ettiği sağ ittifak kazanmıştır. Böylece İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana aşırı sağcı bir partinin ilk defa seçimlerden birinci çıktığı İtalya'da, tarihi süreç yaşanmaktadır. Seçimlerde Giorgia Meloni'nin liderliğindeki FDI, oyların %26'sını alarak birinci parti olurken; koalisyon ortakları göçmen karşıtı Matteo Salvini'nin aşırı sağcı Lig Partisi ve eski Başbakan Silvio Berlusconi'nin muhafazakâr Forza Italia (FI) Partisi sırasıyla %8,9 ve %8 oy almıştır.

Anlaşılabileceği üzere seçimler, Meloni, Salvini ve Berlusconi'nin lideri olduğu sağ partilerin, sol eğilimli Demokratik Parti ve Beş Yıldız Hareketi'ne karşı zaferiyle sonuçlanmıştır. Böylece İtalya'da üç sağ partiden oluşan bir koalisyon hükümeti kurulacaktır. Bununla birlikte 50,8 mi-

lyon seçmenin oy kullanma hakkına sahip olduğu ülkede seçimlere katılım, %63,9 olmuştur. [1] Bu oran, diğer Avrupa ülkelerine göre, genellikle siyasete katılımın yüksek olduğu İtalya'da, tarihteki en düşük katılım oranı olarak kayıtlara geçmiştir.[2]

Seçimlerle birlikte oy oranını %4'ten %26'ya çıkaran ve böylelikle büyük bir zafer ilan eden Meloni'nin ülkenin ilk kadın başbakanı olması beklenmektedir. Ülkede "ulusal muhafazakâr", "aşırı sağcı" ya da "post-faşist" olarak tanımlanan Meloni'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan beri İtalya'nın en sağcı hükümetini kurması beklenmektedir. Dolayısıyla ülke, Benito Mussolini'den sonra ilk kez aşırı sağcı bir lider tarafından yönetilecektir. Nitekim Meloni'nin liderliğindeki FDI'nın kökenleri, Mussolini'nin 1943 yılında kurduğu Cumhuriyetçi Faşist Parti'nin devamı olan

Sibel MAZREK
ANKASAM Medya
Koordinatörü

neo-faşist İtalyan Sosyal Hareketi'ne dayanmaktadır. Meloni ise 2009-2011 yılları arasında Gençlik Bakanı olarak görev almasıyla ilk defa aşırı sağ yetkiyi elinde toplamaya başlamıştır.[3]

Aşırı sağcı bir politika benimseyen Meloni'nin Avrupa Birliği (AB) yanlısı olmadığı; bilakis AB normlarına karşı çıktığı öne sürülmektedir. "Geleneksel değerleri" savunan Meloni'nin özellikle de "LGBT" konusunda oldukça sert demeçlerinin bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle de Meloni'nin iktidara gelmesi, AB içerisinde birtakım endişelere sebebiyet vermektedir.

Söz konusu durum, "Acaba Meloni, Rusya'ya yakın bir siyaset benimser mi?" sorusunu gündeme getirmektedir. Lakin savaşın başlangıcında muhalefet kanadında yer almasına rağmen Meloni'nin Ukrayna'ya savunma yardımı verilmesi konusunda eski Başbakan Mario Draghi liderliğindeki hükümeti desteklediği ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline sert bir şekilde karşı çıktığı bilinmektedir. Bu yüzden de Meloni'nin iktidara gelmesiyle birlikte tam anlamıyla Avrupa karşıtı bir tutum benimsemesi beklenmemektedir. Ancak AB'yle ters düşeceği bazı konuların olması da muhtemeldir. Macaristan Başbakanı Orban'a yakın bir siyaset benimsediği görülen Meloni'nin bu doğrultuda hareket edeceği ifade edilebilir. Zira AB'yle çok kez karşı karşıya gelen Orban'ın AB'nin yenilenmesini savunan bir tutum içinde olduğu bilinmektedir. Aslında bu doğal bir durum olarak da nitelendirilebilir. Nitekim Meloni'nin şu ifadeleri, AB konusunda Orban'a yakın konumlandığı tezini destekler niteliktedir.[4]

"Biz Avrupa'ya kesinlikle karşı değiliz. Daha verimli, vatandaşları için gerçek bir katma değer olmayı bilen bir Avrupa'dan yanayız. İtalya'ya gelince, uluslararası bağlamda hak ettiği rolü geri vermek ve ulusal çıkarlarını AB kurumlarında daha iyi savunmak istiyorum. Tıpkı Almanlar ve Fransızların çok iyi yaptığı gibi."

Tam da bu yaklaşıma uygun biçimde Meloni, Avrupa Parlamentosu'nun 15 Eylül 2022 tarihinde kabul edilen Macaristan hakkındaki kararına tepki göstererek Orban'ın Macaristan'da seçimleri kazanarak göreve geldiğini ve bu nedenle demokratik bir lider olduğunu söylemiştir.[5] Buradan hareketle, Meloni'nin iktidara gelmesinin İtalya-Macaristan ilişkilerine pozitif yönlü bir ivme kazandıracığı öngörülebilir.

İtalya'daki Seçimler AB İçin Ne Anlama Geliyor?

İtalya'daki genel seçimler, AB kurucu üyesi ve avro bölgesinin en büyük üçüncü ekonomisi olan İtalya'nın ekseninin kayacağı ve birlik içindeki dengeleri değiştireceği yönündeki kaygılar nedeniyle Brüksel tarafından yakından takip edilmiştir. Bunun yanı sıra Meloni, seçimlerden önce yaptığı açıklamada Avrupa karşıtı olmadığını ve AB'yle işbirliğine devam edeceklerini vurgu-

lamıştır.[6] Lakin Brüksel'in İtalya'da iktidara gelecek aşırı sağcı politikacıların bu konuda verdiği güvencelere temkinli yaklaştığı görülmektedir. Nitekim AB Komisyonu Başkanı Ursula Von der Leyen'in seçimlerden bir gün önce, "işlerin zor bir yöne gitmesi halinde, İtalya'ya karşı da Macaristan ve Polonya örneklerinde olduğu gibi çeşitli araçlara başvuruabileceklerini" söylemesi, bu hususu destekler niteliktedir.[7]

Yukarıda belirtilen açıklamalar, AB'nin İtalya konusunda zorlu bir sürece girildiğinin göstergesidir. Bu sebeple seçim sonuçlarının belli olmasından sonra gözler Brüksel'e çevrilmiştir. Fransa Başbakanı Elisabeth Borne, seçim sonuçlarına ilişkin yaptığı açıklamada, "AB, insan hakları ve kürtaj hakkına erişim konusunu dikkatle izleyecek." diyerek üstü kapalı bir biçimde Meloni'nin sandıktan birinci çıkmasına tepki göstermiştir.[8]

Sonuç olarak Avrupa'da aşırı sağın yükselmeye devam ettiği ve elbette bu durumun AB için ciddi bir tehdit oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca aşırı sağın yükselmesinin İslamofobi'yi arttıracığı, özellikle de Kıta Avrupası'nın yeni bir sürece tanıklık edeceği ve bu gelişmelerin AB kurumlarının işleyişini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Buna ek olarak AB-İtalya ilişkilerinde birtakım problemlerin yaşanacağı ifade edilebilir. Diğer taraftan Rusya'ya yönelik yeni yaptırım paketi üzerinde çalışan AB'nin bahse konu olan yaptırımları kabul etme noktasında zorlu bir süreçle karşılaşacağı da öne sürülebilir. Zira Orban'a yakın bir siyasi söylem geliştiren Meloni'nin Rusya'ya ek yaptırımlar konusunda nasıl bir tutum benimseyeceği merak konusudur. Dolayısıyla AB, Rusya'nın kısmi seferberlik ilanına cevaben, 2022 yılının Ekim ayında kabul etmeyi planladığı 8. yaptırım paketi için tüm üye ülkelerden onay alma konusunda her zamankinden daha çetin bir süreç yaşayabilir.

[1] "İtalya Seçimini Aşırı Sağdan Yana Kullandı: Sağ Blok Yüzde 44 Oy Oranını Geçti", Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/09/26/italya-secimini-asiri-sagdan-yana-kullandi-sag-blok-yuzde-44-oy-oranina-yaklasti>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[2] "Aşırı Sağ, Seçmen Katılımı Ve Berlusconi: Beş Başlıkta İtalya'daki Seçim Sonuçları", Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/09/26/asiri-sag-secmen-katilimi-ve-berlusconi-bes-baslikta-italyadaki-secim-sonuclari>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[3] Aynı yer.

[4] "Meloni: 'My Party Does not Have an Anti-European Wing'", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/all/interview/meloni-my-party-does-not-have-an-anti-european-wing/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[5] "Italy's Meloni Backs Orbán, Says Hungary is 'Democratic'", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/italys-meloni-backs-orban-says-hungary-is-democratic/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[6] "Meloni: 'My Party...', a.g.m.

[7] "Leyen'in Sözlerine İtalya'dan Tepki", Dünya, <https://www.dunya.com/dunya/leyen-in-sozlerine-italyadan-tepki-haberi-669869>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[8] "Fransa İtalya'da Seçimleri Aşırı Sağın Kazanmasından Rahatsız: İnsan Haklarının Durumunu İzleyeceğiz", Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/09/26/fransa-italyada-secimleri-asiri-sagin-kazanmasindan-rahatsiz-insan-haklarinin-durumunu-iz/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Orta Koridor'un Avrupa'daki Merkezi: Macaristan

Macaristan, jeopolitik konumu gereği önem arz eden bir Orta Avrupa ülkesidir. Bu anlamda doğusunda Ukrayna ile Romanya ve batısında Avusturya yer alan Macaristan'ın iki bölge arasında bir köprü rolü oynadığı söylenebilir. Ayrıca ülke, Orta Koridor'un Batı'ya ulaşmasında rol oynayan önemli rotalardan biridir. Zira Orta Koridor, Türkiye-Bulgaristan-Sırbistan-Macaristan güzergahında ilerlemektedir. Bu da Macaristan'ın jeopolitik önemini arttıran bir husustur.

Bu kapsamda Türkiye, Macaristan, Bulgaristan ve Sırbistan'ın Ulaştırma Bakanları, Bulgaristan-Macaristan-Sırbistan-Türkiye Dörtlü Bakanlar Koordinasyon Konseyi adı altında ilk toplantısını 5 Temmuz 2022 tarihinde gerçekleştirmiştir. Toplantıya dair yapılan açıklamada, 2053 yılına kadar demir yolu aracılığıyla taşınan yük miktarının yıllık 38 milyon tondan 440 milyon tona çıkarılmasının planladığı açıklanmıştır.[1]

Emrah KAYA
ANKASAM Orta
Asya Uzmanı

Bununla birlikte Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Macaristan Enerji Bakanları, 28 Eylül 2022 tarihinde Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) bünyesinde düzenlenen 2. Enerji Bakanları Toplantısı'nda bir araya gelmiştir. Kazakistan'ın Almatı kentinde yapılan toplantıda, enerji alanındaki işbirliği ve fırsatlar tartışılmıştır.[2]

Almatı'da gerçekleştirilen toplantıya bakıldığında, Macaristan'ın sadece ticaret ve taşımacılık boyutunda değil; enerji konusunda da Orta Asya, Kafkasya ve TDT'nin Avrupa'ya ulaşmasındaki ana merkezlerden olacağı görülmektedir. Kısacası Budapeşte, enerji ve ticaret güzergahları bakımından Asya'nın Avrupa'ya açılan kapısı haline gelmektedir.

Macaristan'ın Orta Koridor'da bir merkeze dönüşmesinin birçok aktör için önemli kazanımlar yaratacağı aşikardır. Öncelikle Orta Koridor'un Avrupa'ya ulaşması noktasında Zengezur Koridoru'nun hayata geçirilmesi, TDT'nin önemini arttıracaktır. Bu durum, Macaristan'ın Orta Koridor'da bir merkez olmasına ve Avrupa jeopolitiğinde TDT'nin etkili bir aktöre dönüşmesine hizmet edecektir. Çünkü Avrupa'nın özellikle de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasından itibaren Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya olan ilgisini arttırdığı bilinmektedir. Avrupa ile söz konusu bölgeler arasında kurulacak ilişkilerin önemli boyutlarından biri de enerji meselesidir. Bölge ülkeleri arasında enerji kaynakları noktasında zengin olan devletler ise Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan'dır. Nitekim bu dört devletin üçü üye, biri de gözlemci üye statüsüyle TDT bünyesindeki çalışmalara katkı vermektedir.

Macaristan'ın bir merkez olması, doğal olarak bu ülkeye önemli ekonomik, siyasi ve stratejik kazanımlar sağlayacaktır. Öncelikle Avrupa'nın enerjiye ve güvenli güzergahlara ihtiyaç duyduğu bir süreçte Macaristan, jeopolitik konumunu bir etki unsuruna dönüştürebilecektir. İkincisi; Macaristan; ticaret ve taşımacılık konusunda da Avrupa'nın merkezlerinden biri olacak ve böylece önemli bir gelir elde edecektir. Üçüncü olarak Macaristan'ın Avrupa Birliği'yle (AB) ilişkilerinde birtakım sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Fakat hiç şüphe yok ki; Orta Koridor'un kazanımlarından faydalanan bir Macaristan, Avrupa'nın açısından da vazgeçilmesi zor kilit bir aktöre dönüşecektir.

Kazanım elde edecek olan diğer aktörler de Orta Asya ve Kafkasya devletleridir. Bu ülkeler, Çin ile Avrupa arasında inşa etmeye çalıştıkları istikrarlı güzergahın Avrupa boyutunu tamamlamış olacaktır. Bununla birlikte Macaristan, bölge devletlerinin güvenebileceği bir partnerdir. Bu da Orta Koridor'un Avrupa kısmının güvenliğinin sağlanması demektir.

Kuşkusuz Avrupa ve Çin, bu sürecin en önemli kazananları olacaktır. Zira taraflar arasındaki ticaretin en kısa sürede, asgari maliyetle ve en güvenli rota kullanılarak gerçekleştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla Macaristan'ın Orta Koridor'da bir merkez haline gelmesi, Çin'den Avrupa'ya uzanan güzergahta kesintisiz ulaşımın sağlanmasına imkân yaratacaktır.

Son olarak Orta Koridor, Bulgaristan ve Sırbistan'a da fayda sağlayacaktır. Öncelikle söz konusu devletler, jeopolitik ve jeoekonomik önemlerini arttıracaktır. Ayrıca iki ülke de Kafkasya, Orta Asya ve Çin'e ulaşma noktasında herhangi bir engelle karşılaşmayacaktır.

Neticede Macaristan, Orta Koridor'da önemli bir merkeze dönüşmektedir. Söz konusu ülkenin Avrupa'da güvenli bir liman olması, Orta Koridor'un da değerini arttırmaktadır. Dolayısıyla Budapeşte yönetiminin bu konuda üstleneceği misyonun sadece kendisinin değil, birçok aktörün çıkarlarına hizmet edeceği söylenebilir.

[1] Hatice Şenses Kurukız, "Bakan Karaismailoğlu: Orta Koridor'da Ticaretin Geliştirilmesi İçin Üzerimize Ciddi Sorumluluklar Düşmekte", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-karaismailoglu-orta-koridorda-ticaretin-gelistirilmesi-icin-uzerimize-ciddi-sorumluluklar-dusmekte/2630480>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[2] Ayya Imahamad, "Azerbaijan Discuss Energy Cooperation with Kazakhstan, Türkiye, Hungary", Azernews, <https://www.azernews.az/business/200086.html>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Lukaşenko'nun Abhazya Ziyareti

Belarus Cumhurbaşkanı Alexander Lukaşenko'nun 29 Eylül 2022 tarihinde Abhazya'ya gerçekleştirdiği ziyaret, Tiflis ile Minsk arasındaki diplomatik ilişkilerin kopmasına neden olabilir. Zira Gürcistan, Lukaşenko'nun bu ziyaretinin uluslararası normları ve Gürcistan devlet sınırlarını ihlal ettiğini öne sürmektedir. Ayrıca Gürcü toplumunda da ziyaretin tepkiyle karşılandığı görülmektedir. Nitekim Tiflis'teki Belarus Büyükelçiliği yakınında toplanan Gürcüler, "Abhazya, Gürcistan'dır." sloganı atarak Lukaşenko ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in posterlerini yakmıştır.

Belarus Cumhurbaşkanı'nın söz konusu ziyareti, yarı gizli bir atmosferde gerçekleşmiştir. Ziyarete ilişkin kapsamlı güvenlik önlemleri alınmış ve bölge sakinleri, kimin geldiğini sonradan öğrenmiştir. Buna ek olarak Lukaşenko'nun Abhaz lider Aslan

Bzhaniya'yla yaptığı görüşmenin içeriği de açıklanmamıştır. Fakat Belarus Cumhurbaşkanı'nın bazı ifadeleri basına yansımıştır. Medyada yer alan haberlere göre Lukaşenko, şunları söylemiştir:[1]

"Normal bir durumumuz var. Jeopolitik sıkıntımız yok. Biz de sizler gibi barışçıl, kibar, çalışkan bir milletiz ve uyum içinde yaşamak istiyoruz. Ticaret ve ekonomik bağlar, ilişkilerimizin temeli olmalı. Sadece bir dostluk köprüsü değil; çok ciddi bir ilişki kurmak istiyoruz."

Lukaşenko, Abhazya'ya gitmeden önce Putin'le Abhazya'nın sorunlarını görüştüğünü, bölgenin kaderine terk edilmemesi gerektiğine inandıklarını ve Abhazya'ya gereken yardımları yapacaklarını belirtmiştir. Kuşkusuz Lukaşenko'nun Abhazya ziyareti,

Dr. Sabir ASKEROĞLU
ANKASAM Avrasya Uzmanı

Gürcistan'da infial yaratmıştır. Örneğin Tiflis Belediye Başkanı Kakha Kaladze'den Cumhurbaşkanı Salome Zurbışvili'ye kadar hem muhalefet hem de devlet liderleri, Belarus Cumhurbaşkanı'nın ziyaretini düşmanca eylem olarak nitelendirmiştir. Belarus'un Tiflis Büyükelçisi Anatoly Lis de Gürcistan Dışişleri Bakanlığı'na çağrılarak uyarılmıştır. Ayrıca bakanlık tarafından yapılan açıklamada "Gürcistan, protestosunu en güçlü şekilde dile getirerek açıklama talep etti." denilmiş ve bu tür eylemlerin ikili münasebetleri olumsuz etkileyeceği vurgulanmıştır.[2] Bu bağlamda Zurbışvili, Lukaşenko'nun "Gürcistan'ın İşgal Altındaki Toprakları Yasası"nı ve uluslararası hukukun temel prensiplerini ihlal ettiğini söylemiştir.[3]

Esasen ortaya çıkan tepki, Belarus'un Abhazya'nın bağımsızlığını tanıyabileceğine dair endişelerden kaynaklanmıştır. Oysa 2008 yılındaki Rusya-Gürcistan Savaşı'nın ardından uzun yıllar boyunca Lukaşenko, Moskova'nın Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıma konusundaki baskısına rağmen böyle bir eylemde bulunmamıştır. Hatta 2015 senesindeki Tiflis ziyaretinde Lukaşenko, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü desteklediğini belirtmiştir. Fakat son yıllarda Lukaşenko, "eğer ihtiyaç duyulursa" vurgusunu yaptığı konuşmalarda Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıyabileceğini ifade etmektedir.[4]

2019 yılından önce Lukaşenko, Minsk yönetiminin ağır yaptırımlara maruz kalmasından çekinmesi ve Rusya'nın Belarus'un beklediği maddi desteği sağlayamayacağını düşünmesi sebebiyle tanıma eylemine mesafeli yaklaşan bir tutuma sahipti. Dahası Belarus, her ne kadar Rusya'yla Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği gibi örgütler içerisinde yakın ilişkilere sahip olsa ve hatta Rusya'yla özel "Birlik Devleti" içinde yer alsa da tarafsız bir devlet imajı çizmeye odaklanmaktaydı. Bu da Minsk'in Batı'yla diyalogunu sürdürmesini sağlamaktaydı. Ancak 2019 senesinden itibaren Belarus'un denge politikası sona ermiştir. Özellikle de Rusya-Ukrayna Savaşı, Minsk yönetiminin Moskova'yla birlikte yaptırımların hedefi haline gelmesine sebebiyet vermiştir. Aslında Belarus, uzun yıllardır eski Sovyetler Birliği ülkelerinin toprak bütünlüğünü savunan bir yaklaşım ile hareket etmekteydi. Lakin son yıllarda Minsk yönetimi, Kırım'ın uluslararası hukuka aykırı bir biçimde Rusya tarafından ilhak edilmesini ve Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgelerini tanıyabileceğini ima etmeye başlamıştır. Buna rağmen Belarus, henüz Rusya'nın kontrolündeki bölgeleri tanımış değildir.

Lukaşenko'nun Abhazya ziyaretinin nedenlerine bakıldığında, çok konuşulmasa da asıl sebebin Rusya'nın Ukrayna politikasından duyulan rahatsızlık olabileceği söylenebilir. Lukaşenko, Kırım'ı ya da Ukrayna'nın doğusunu ziyaret etmek yerine; Abhazya'yı ziyaret ederek Moskova'yla yakın bir görüntü vermek; fakat Rusya'nın taleplerine direnmek istemiş olabilir. Böylece Lukaşenko

ko hem Rusya'nın Ukrayna'ya ilişkin beklentilerine uygun bir adım atmamış hem de Putin'le iyi bir dostluğunun bulunduğunu vermeyi seçmiştir, denilebilir. Zira Lukaşenko, ayrılıkçı bölgeleri tanıyabileceğini ima etse de bu eylemi hayata geçirmemekte ve belki de Rusya'nın baskısına maruz kalmaktadır. Diğer taraftan söz konusu ziyaret, Belarus'un Kazakistan ve Ermenistan'a kıyasla Rusya'ya daha yakın olduğunu göstermek istemesi şeklinde de yorumlanabilir.

Belirtmek gerekir ki; Belarus'un Abhazya'yı tanıması, Gürcistan'la olan diplomatik ilişkilerinin sona ermesine sebebiyet vermektedir. Bu karar, sadece Gürcistan'ın değil; aynı zamanda diğer post-Sovyet ülkelerin de tepkisini çekecektir. Bu da Minsk'in daha da yalnızlaşmasına yol açacaktır. Elbette Lukaşenko da bunun farkındadır. Bu yüzden de tanıma eyleminde bulunmadan Rusya'nın baskısını bertaraf etmek istemektedir. Özellikle de Ukrayna'daki savaş sebebiyle Lukaşenko, Rusya'nın eylemlerinden rahatsızdır ve baskı altındadır. Çünkü Moskova, tüm kritik kararların Minsk tarafından desteklenmesini istemektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse Belarus, Rusya'ya yakın bir noktada konumlanmaya çalışmakta; fakat bunu yaparken de Moskova'nın her dediğini yapmamaya özen göstermektedir. Bir diğer ifadeyle Lukaşenko, ülkesinin egemenliğine gölge düşürecek adımlar atmaktan imtina etmekte ve hassas bir denge kurmaya çabalamaktadır. Dolayısıyla Lukaşenko'nun üzerindeki baskıyı bertaraf etmek için gerçekleştirdiği ziyaret, Rusya açısından moral bozucu bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Çünkü ziyaret, Moskova'nın beklediği sonuçları doğuracak mahiyette değildir. Ancak ziyaret, Ukrayna'daki ilhaklar çerçevesinde ele alındığında, özellikle de Batılı aktörler, Putin'in Lukaşenko'nun ziyareti üzerinden "hedef büyütme" mesajı verdiğini düşünebilir. Zaten bu nedenle de Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Sözcüsü Peter Stano, Lukaşenko'nun Abhazya ziyaretini kınadığını ve bunu uluslararası hukukun ihlali olarak gördüğünü söylemiştir. [5] Zira Belarus Cumhurbaşkanı'nın ziyareti, Rusya'nın Ukrayna Savaşı nedeniyle maruz kaldığı yaptırım baskısının artması durumunda Abhazya'yı da ilhak edebileceği mesajını barındırmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra ziyaret, Rusya açısından olumlu bir taktiksel bir hamle olarak da görülebilir. Çünkü Lukaşenko'nun Abhazya'yı ziyaret etmesi, Batılı ülkelere yönelik bir baskı şeklinde yorumlanabilir. Rusya'nın "büyük oynayabileceğini" göstermesi bakımından Lukaşenko'nun bölgeye yaptığı ziyaret, Batılı siyasilere üzerinde etki oluşturabilir.

Sonuç olarak post-Sovyet coğrafyada jeopolitik değişimler yaşanmaktadır. Bu çerçevede Lukaşenko'nun Abhazya ziyareti, yakın gelecekte ciddi bir krize yol açmayacak olsa da orta ve uzun vadede yeni kriz alanlarının ortaya çıkabileceğinin habercisidir.

ANKASAM ANALİZ

Kazakistan'daki KGAÖ Tatbikatları

Kazakistan'da Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) çerçevesinde 26 Eylül-8 Ekim 2022 tarihlerini kapsayan Arama (Search/Poisk)-2022, Aşama (Echelon-2022) ve Etkileşim (Interaction)-2022 başlıklı özel askeri tatbikatları, gerçekleştirilmektedir. Acil durumlara karşı Cambil ve Almatı eyaletlerinin sınırlarında ifa edilen tatbikatlara, 6500 askeri personelin yanı sıra savaş uçakları, insansız hava araçları ve helikopterlerden oluşan 850 askeri araç

katılmaktadır.[1] Söz konusu tatbikatlar, birçok açıdan önem taşımaktadır.

KGAÖ kapsamındaki ortak tatbikatların Azerbaycan-Ermenistan, Kırgızistan-Tacikistan ve Rusya-Ukrayna gibi bölgesel çatışmaların yaşandığı bir dönemde yapılması[2] önemli mesajlar içermektedir. Öncelikle Rusya ve Kazakistan'a ek olarak Belarus, Ermenistan, Kırgızistan ve Tacikistan da KGAÖ'ye üye ülkeler

Emrah KAYA
ANKASAM Orta Asya Uzmanı

arasında yer almaktadır. Lakin Ermenistan, tatbikatlara katılmama kararı almıştır. Çünkü 13 Eylül 2022 tarihinde başlayan Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları sırasında Ermenistan, KGAÖ'ye yardım çağrısında bulunmuş; fakat güvenlik örgütü, Ermenistan'a barış gücü göndermeyi planlamadıklarını açıklamıştır.

Öte yandan Kazakistan'ın da Azerbaycan-Ermenistan çatışmaları sırasında Ermenistan'a KGAÖ Barış Gücü gönderilmesine sıcak yaklaşmadığı bilinmektedir. Astana yönetimi, ülkelerin toprak bütünlüğüne, bağımsızlığına ve egemenliğine gösterdiği saygı ve özen çerçevesinde böyle bir yaklaşım sergilemektedir.

Hatırlanacağı gibi Astana yönetimi, daha önce KGAÖ bünyesinde yapılan görüşmelerde Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki sorunun barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğini belirtmiştir.[3] Öyle ki; Ermenistan'ın Kazakistan'daki tatbikatlara katılmama nedeninin de bu olduğu söylenebilir. Fakat Erivan, Azerbaycan'la devam eden çatışmalar sebebiyle Kazakistan'daki tatbikatlara katılmadığını açıklamıştır. [4] KGAÖ'nün ise iki ülke arasındaki çatışmalara dair yaptığı açıklamalarda ateşkes vurgusu ön plana çıkmıştır. Örneğin KGAÖ, 14-16 Eylül 2022 tarihlerinde yaşanan ve sivillerin hayatını kaybetmesine yol açan çatışmalardan endişe duyduklarını, ateşkesi ve müzakereleri memnuniyetle karşıladıklarını ve sorunların çözülmesi için siyasi ve diplomatik yolların kullanılması gerektiğini ifade etmiştir.[5] Ancak tüm bu gelişmelerin ardından Ermenistan'ın KGAÖ'den ayrılacağı öne sürülmüştür.[6]

Öte yandan 2022 senesinin Ekim ayında KGAÖ birlikleri, Kırgızistan'da Endurable Brotherhood-2022 ve Tacikistan'da Frontier-2022 tatbikatlarını düzenleyecektir.[7] Bu noktada KGAÖ bünyesinde yürütülecek tatbikatların, taraflar arasındaki askeri işbirliğini güçlendirebileceği söylenebilir. Aynı zamanda bu tatbikatlar, ilgili ülkelerin güvenlikleri noktasında KGAÖ'yü önemsediği şeklinde de yorumlanabilir.

Üye devletler bazında son olarak Rusya'dan bahsetmek gerekmektedir. Halihazırda Ukrayna'yla savaşan Rusya, tatbikatlar aracılığıyla Batı Dünyası'na güçlü olduğunun ve halen müttefiklerinin bulunduğu mesajını vermeye çalışmaktadır. Özellikle de Moskova, savaş devam ederken; askeri tatbikatlara katılarak ve/veya düzenleyerek her şeyin planlandığı gibi gittiğini göstermeye çalışmaktadır. Bu kapsamda Moskova'nın Ukrayna'daki savaşın kendisini engellemediğini kanıtlamayı ve prestijini arttırmayı amaçladığı söylenebilir.

Kazakistan'da düzenlenen tatbikatın KGAÖ açısından da bir önemi bulunmaktadır. Çünkü Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Rus Ordusu'nun zorlu bir süreç yaşadığı bilinmektedir. Bu durum, doğrudan KGAÖ gibi örgütlere de yansımaktadır. Zira Çin-Tayvan gerginliğinin tırmandığı son dönemde, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (ŞİÖ) etkinliği de tartışmaya açılmıştır. Bunun üzerine gerçekleştirilen zirveler ve tatbikatlarla gerek ŞİÖ gerekse de KGAÖ, güçlü olduklarını göstermek istemiştir.

Sonuç olarak KGAÖ bünyesinde düzenlenen askeri tatbikatlar, önemli bir döneme denk gelmiştir. Zira örgüte üye olan ülkelerin bir kısmı, halihazırda çeşitli çatışmalarla meşguldür. Rusya, Ukrayna'da kaybettiği itibarını tekrar kazanmaya çalışırken; aslında çatışmalar, KGAÖ'nün geleceğini de şekillendirecektir. Özellikle de Ermenistan'ın tartışmalı bir pozisyonda olmasına rağmen KGAÖ'den istediğini alamaması ve örgütün çeşitli çatışmalarda izleyici pozisyonda kalmayı seçmesi, üye ülkelerin örgüte olan bağlılığını etkilemektedir. Bununla birlikte örgüte kapasitesinden fazla bir misyon yüklenmesi, çeşitli sorunları ve tepkileri de beraberinde getirmektedir. Çünkü KGAÖ, üyeler arasındaki sorunların çözülebilmeye katkı sağlayabildiği sürece varlığını sürdürecektir. Aksi takdirde yaşanan ihtilafların devam etmesi ve çatışmaların artması, örgütün prestij kaybını hızlandıracak ve bu da varlığını tartışmalı hale getirecektir.

[1] "Three CSTO Exercises Begin in Kazakhstan", Belta, <https://eng.belta.by/society/view/three-csto-exercises-begin-in-kazakhstan-153401-2022/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[2] "Kazakhstan to Host Russian-Led Bloc's Military Drills", Reuters, <https://www.reuters.com/world/kazakhstan-host-russian-led-blocs-military-drills-2022-09-22/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[3] Assel Satubaldina, "Kazakh President Urges Swift Resolution to Armenia-Azerbaijan Border Conflict at CSTO Extraordinary Session", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2022/09/kazakh-president-urges-swift-resolution-to-armenia-azerbaijan-border-conflict-at-csto-extraordinary-session/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[4] "Armenia Skips CSTO Drills In Kazakhstan", RFE/RL, <https://www.azatutyun.am/a/32053026.html>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[5] "The CSTO Secretariat Commentary on the situation on the Kyrgyz-Tajik Border", CSTO, https://en.odkb-csto.org/news/news_odkb/kommentariy-sekretariata-odkb-po-situatsii-na-kyrgyzsko-tadzhikskoy-granitse/#loaded, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[6] "ОДКБ отказала Пашиняну в военной помощи: росСМИ анонсируют выход Армении из организации Путина", https://www.dialog.ua/russia/258618_1663087308, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[7] "Russian-Led CSTO To Hold Military Maneuvers In Central Asia In October", RFE/RL, <https://www.rferl.org/a/russia-csto-military-drills-central-asia/31827266.html>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Ermenistan'da Rusya-Batı Nüfuz Mücadelesi

13 Eylül 2022 tarihinde Ermenistan-Azerbaycan sınırında yaşanan çatışmaların ardından yaşanan gelişmeler, Ermenistan'da artan Rusya-Batı mücadelesini her zamankinden daha görünür kılmıştır. Zira Erivan yönetimi, çatışmalar nedeniyle üyesi olduğu Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nü (KGAÖ) müdahalede bulunmaya çağırmış; fakat bu talep, sınırların net belirlenmemiş olması ve dolayısıyla

la Ermenistan topraklarına yönelik bir saldırının bulunmaması sebebiyle reddedilmiştir. Bu gelişmenin ardından Ermenistan'da genelde KGAÖ'yu ve özeldede ise Rusya'yı sorgulayan bir yaklaşım ön plana çıkmıştır.[1]

Tam da bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin Ermenistan ziyareti gerçekleşmiş ve Pelosi,

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
Uluslararası
İlişkiler Uzmanı

Washington yönetiminin Erivan'ı desteklediğini belirten açıklamalarda bulunmuştur.[2] Bu da ABD'nin ikinci Karabağ Savaşı sonrasında Güney Kafkasya'da oluşan denklemde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu'nun etkisizleşmesi hasebiyle kaybettiği nüfuzu geri kazanma çabası şeklinde yorumlanmıştır. Esasen Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan da Batı yanlısı bir siyasetçi olarak Minsk Grubu'nun aktive edilmesini; yani Rusya'nın yanı sıra ABD ve Fransa'nın da bölgede varlık göstermesini savunmaktadır. Çünkü bu durum, müzakere süreçlerinde Ermeni diasporalarının etkili olmasını ve dolayısıyla Erivan'ın Washington ve Paris vesilesiyle masadaki etkisini arttırmasını sağlayabilir.

Paşinyan'ın mevzubahis yaklaşımı, en temelde ülkesinin bağımsızlığını kazandığı günden itibaren Karabağ'daki işgal nedeniyle uluslararası toplumdaki izole olmasının Ermeni halkına fakirlikten başka bir şey getirmediğini görmesine dayanmaktadır. Üstelik işgal yanlısı politikaların Ermenistan'ı Rusya ve İran'a bağımlı hale getirdiği de ortadadır. Bu anlamda Ermenistan Başbakanı, Batı'ya açılmak istemekte ve ABD ile Fransa üzerinden Rusya-İran ikilisini dengelemenin yollarını aramaktadır. Nitekim Pelosi'nin ziyaretinin ardından 26 Eylül 2022 tarihinde Ermenistan Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanı Armen Grigoryan'ın Washington'u ziyaret etmesi de bu tespiti teyit eder mahiyettedir.[3] Benzer bir şekilde Paşinyan da yine 26 Eylül 2022 tarihinde Paris'i ziyaret ederek Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'la bir araya gelmiş ve liderler, Karabağ merkezli gelişmeleri ele almıştır.[4]

Tüm bu bilgilerden hareketle, Erivan'ın Paris ve Washington'la olan temaslarını iki şekilde yorumlamak mümkündür. İlk olarak meseleye Ermenistan perspektifinden bakıldığında, Paşinyan yönetiminin Batılı devletlerin desteğini aldığını göstererek hem iç politikada Rus yanlısı muhalefete mesaj vermeye çalıştığı hem Ukrayna Savaşı nedeniyle Karabağ merkezli gelişmelerle çok fazla ilgilenmeyen Rusya'ya dengelemek istediği hem de kalıcı barışın imzalanmasına dair Azerbaycan'la yürütülen müzakere süreçlerinde Bakü yönetimine karşı elini yükselterek sahada kaybettiği savaşa ilişkin anlaşmayı, masada asgari kayıpla tamamlayacak bir çıkış yolu aradığı söylenebilir.

Temasların ikinci boyutunda ise ABD ve Fransa'nın yaklaşımlarına değinmek gerekmektedir. Özellikle de Pelosi'nin Ermenistan ziyareti, Washington-Paris ikilisinin Güney Kafkasya'daki Batı nüfuzunu arttırmaya dönük bir çaba içerisinde olduğunu net bir şekilde gözler önüne sermiştir. Batı, Rusya'nın Ukrayna'daki savaş nedeniyle Karabağ Sorunu'yla fazla ilgilenmediğini görmektedir. Örneğin 13 Eylül 2022 tarihinde patlak veren ve birkaç süren çatışmalar sırasında Moskova'dan ateşkesi sağlamaya yönelik somut bir girişim gelmemiştir. Bu da Batılı devletlere, Moskova'nın yeni kriz alanlarıyla uğraşabilecek enerjisinin olmadığını düşündürmüştür. ABD de bunu fırsata çevirme arzusu içerisinde. Nitekim başta ABD olmak üzere kolektif Batı'nın temel hedefi, Rus yakın çevresindeki; yani post-Sovyet alandaki Batı nüfuzunu geliştirmektir. Bu anlamda ülkesinin Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak isteyen Paşinyan yönetimini kendi çıkarları açısından fırsat olarak gören ABD ve Fransa, Karabağ Sorunu'na ilişkin müzakere süreçlerine müdahil olmaya çabalamaktadır. Bir diğer ifadeyle Washington ve Paris, Paşinyan yönetimiyle olan temaslar vesilesiyle AGİT Minsk Grubu'nun dönüşünü sağlamaya yönelik bir hazırlık içerisinde.

Aslında bu hazırlığı doğrulayan en önemli örnek, Macron'un Paşinyan'la gerçekleştirdiği temasların ardından Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'i arayarak görüşmeye dair bilgi vermesidir.[5] Buna ek olarak Fransa'nın Güney Kafkasya Özel Temsilcisi Brice Roquefey'in de Bakü ve Erivan'ı ziyaret edeceğini duyuran Fransa Dışişleri Bakanlığı, "Müzakereler yoluyla tüm sorunlara çözüm arayışlarına yardımcı olmaya devam edecek." açıklamasında bulunmuştur.[6]

Öte yandan ABD'nin de Pelosi'nin Erivan'daki kışkırtıcı mesajlarına rağmen benzer bir yaklaşım içerisinde olduğu söylenebilir. Çünkü Grigoryan'ın Washington ziyaretiyle eşzamanlı olarak Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı İdaresi Dış Politika İşleri Daire Başkanı Sayın Hikmet Hacıyev de Washington'u ziyaret etmiş ve ABD'li düşünce kuruluşlarında mühim temaslarda bulunmuştur. Dahası ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Jack Sullivan'ın arabuluculuğunda Sayın Hacıyev ile Grigoryan da bir araya gelmiştir. Görüşmenin ardından Sayın Hacıyev, "ABD'ye toplantıya ev sahipliği yaptı ve bölgeye sürdürülebilir barış getirme çabaları için teşekkür ediyoruz." demiştir.[7] Kısacası ABD-Fransa ikilisi, Paşinyan'ın Batı yanlısı politikalarını fırsata çevirerek Bakü-Erivan hattındaki müzakere sürecinin arabulucu aktörü olmaya çalışmakta ve böylelikle Güney Kafkasya'da Rus nüfuzunu sınırlandırmak istemektedir.

Söz konusu gelişmeler yaşanırken; Rusya ise Ukrayna'daki savaşa rağmen yakın çevresindeki etkisini kaybetmeyi ya da Batılı aktörlerle paylaşmayı kabullenmeyeceğinin mesajını vermektedir. Bu kapsamda Moskova'nın uzun yıllar boyunca Ermenistan'ın Batı'dan izole olmasına sebebiyet veren ve Karabağ Klanı olarak bilinen işgal yanlısı siyasetçiler üzerinden birtakım hamleler yapabileceği öngörülebilir.

Bu noktada Karabağ Klanı'nın en güçlü liderlerinden biri olarak bilinen Ermenistan Eski Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan'ın "Rusya'yı ikna etmemiz ve güvenlik sistemimizi İran'la işbirliği içerisinde tamamlamamız gerekiyor." [8] şeklindeki sözlerini göz ardı etmemek gerekmektedir. Zira Koçaryan'ın sözleri, Moskova yönetiminin Batı'ya yönelik Paşinyan yönetimine Karabağ Klanı üzerinden baskı yapabileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Zaten Ermenistan'da dönem dönem düzenlenen Paşinyan karşıtı protestolar da bunun göstergesidir.

Diğer taraftan Koçaryan'ın Rusya'nın Batı karşıtı duruşu esnasındaki en ciddi bölgesel müttefiklerinden olan İran'dan bahsetmesi de önemlidir. Hatırlanacağı gibi Tahran yönetimi, hemen hemen her çatışmada olduğu gibi 13 Eylül 2022 tarihinde ortaya çıkan çatışmalar sırasında da herhangi bir sınır değişikliğini kabul etmeyeceğini dile getirmiştir. [9] Burada Tahran, açıkça dile getirmese de Zengezur Koridoru'nun açılmasına karşı olduğunu belirtmektedir. Bu da Moskova'nın Ukrayna'ya yoğunlaştığı bir dönemde Güney Kafkasya'da İran üzerinden de çeşitli adımlar atabileceği; yani bölgedeki başlıca müttefikleriyle rol paylaşımında bulunabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan sınır çatışmalarında Moskova'dan aradığı desteği bulamayan Paşinyan yönetimi, ABD-Fransa ikilisine yönelmiştir. Bu yönelimin temelinde söz konusu ülkelerde güçlü Ermeni diasporalarının bulunmasının etkisi de yadsınmaz. Bu anlamda Pelosi'nin Erivan ziyaretinin Paşinyan'a iç kamuoyunda güçlenmesi noktasında ciddi bir yarar sağladığı söylenebilir. Buna karşılık Pelosi'nin de ara seçimlere giderken Ermeni diasporasının desteğini kemikleştirmek istediği öne sürülebilir. Fakat meselenin özünde hem Washington'un hem de Paris'in Karabağ Sorunu'nda arabulucu aktör olarak konumlanmaya çalışması yatmaktadır. İkilinin amacı, daha ziyade Rusya'yı Güney Kafkasya üzerinden de kuşatmaktır. Moskova ise Karabağ Klanı ve müttefiki olan İran aracılığıyla bazı hamlelerde bulunabileceğini göstermektedir. Tüm bu gelişmeler ise özelde Ermenistan siyasetinde ve genelde ise Güney Kafkasya'da Rusya-Batı nüfuz mücadelesinin daha da artacağına işaret etmektedir.

[1] Sabir Askeroğlu, "Could Armenia Suspend the CSTO Membership?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/could-armenia-suspend-the-csto-membership/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[2] "Pelosi's Visit Fires Debate in Armenia over Alliance with Russia", Politico, <https://www.politico.eu/article/nancy-pelosi-visit-armenia-debate-alliance-russia/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[3] "Armenia's National Security Council Secretary meets with U.S. National Security Adviser in Washington D.C.", Armen Press, <https://armenpress.am/eng/news/1070890/>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[4] "Macron Receives Armenian Prime Minister", APA, <https://apa.az/en/europe/pashinyan-to-meet-with-macron-in-paris-385639>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[5] "Макрон проинформировал Ильхаму Алиеву о встрече с Пашиняном", Vesti, <https://vesti.az/politika/makron-proinformiroval-ixama-alieva-o-vstrece-s-pasinyanom-472962>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[6] "Спецпосланник Франции по Кавказу направится в Баку и Ереван для помощи в урегулировании", Vesti, <https://vesti.az/politika/specposlan-nik-francii-po-kavkazu-napravitsya-v-baku-i-erevan-dlya-pomoshhi-v-uregulirovanii-473036>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[7] "Хикмет Гаджиев об итогах встречи с секретарем Совбеза Армении", Vesti, <https://vesti.az/politika/xikmet-gadziev-ob-itogax-vstreci-s-sekretarem-sovbeza-armenii-472993>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[8] "Кочарян: Нам нужно убедить Россию и дополнить нашу систему безопасности сотрудничеством с Ираном", News, <https://news.am/rus/news/722474.html>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[9] "Podcast: Iran Warns Against 'Border Changes' Following Azerbaijan, Armenia Clashes", Iran Press, <https://iranpress.com/content/66424/podcast-iran-warns-against-border-changes-following-azerbaijan-armenia-clashes>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Enerji Krizi'nin Gölgesinde Artan Yunanistan-Mısır Yakınlaşması

Yunanistan ve Mısır Dışişleri Bakanları, 20 Eylül 2022 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) 77. Genel Kurulu'nun oturum aralarında bir araya gelmiştir. Son yıllarda Atina ile Kahire arasındaki ilişkiler, enerji bağlamında oldukça gelişmiştir. Bunun yanı sıra iki ülke, Doğu Akdeniz'de birlikte hareket etmekte ve ortak tatbikatlar yapmaktadı.

Söz konusu görüşme, iki ülke arasındaki ortaklığın teyit edilmesi açısından oldukça önemlidir.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias, Mısırlı mevkidaşı Samih Şukri'yle çok ilginç bir görüşme yaptıklarını ve ardından Güney Kıbrıs Rum Yöne-

**Cemal Ege
ÖZKAN**

timi (GRKY) temsilcisinin de katılımıyla üçlü bir toplantı gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Görüşme bağlamında tarafların bölgedeki tüm sorunları tartıştığını ve çeşitli meseleler hakkında aynı görüşleri paylaştıkları ifade edilmiştir.[1]

Ayrıca görüşmede enerji konusuna, Yunanistan'ın Mısır'la olan bağlantısına ve Mısır'ın Avrupa Birliği'nin (AB) enerji güvenliğindeki rolüne de değinilmiştir. Kriakos Miçotakis Hükümeti'nin Mısır'la olan bağlantısı sayesinde Yunanistan'ı bir enerji merkezine dönüştürmek istediği ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin neden olduğu enerji dengesi krizinin karşılanması amacıyla Avrupa pazarına iddialı bir proje sunmaya hazırlandığına vurgu yapılmıştır.[2]

Söz konusu görüşmede göze çarpan en önemli detaylardan biri, enerji konusunun ön plana çıkmasıdır. Mısır Dışişleri Bakanı, Akdeniz'de enerji ve doğalgaz keşifleri alanlarındaki üç yönlü işbirliğine ve Mısır'dan AB ülkelerine elektrik ihracatını kolaylaştıracak elektrik ara bağlantısının önemine dikkat çekmiştir.[3]

Atina ile Kahire arasındaki siyasi bağların gün geçtikçe artması, tarafları uzun soluklu projeler hayata geçirmeye yöneltmektedir. Zira Atina ile Kahire arasında hayata geçirilmesi düşünülen deniz altı kablosu projesiyle, Mısır'dan Yunanistan'a elektrik ihracatı planlanmaktadır.[4] Bu projenin en önemli ayrıntısı, Avrupa ve Afrika kıtalarını Mısır ve Yunanistan aracılığıyla enerjinin taşınması konusunda birleştirecek olmasıdır. Bu deniz altı kablosu sayesinde Afrika'dan Avrupa'ya elektrik ihraç edilebilecektir. Mısır'dan gelecek elektriğin büyük kısmını Yunanistan kullanacak; bir bölümü de diğer Avrupa ülkelerine ihraç edilecektir.[5]

Söz konusu proje; Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle enerji konusunda Moskova'ya olan bağımlılığını azaltmaya çalışan çoğu AB ülkesi için oldukça önemlidir. Dolayısıyla mevzubahis proje sayesinde Yunanistan ve Mısır'ın Avrupa jeopolitiğindeki önemlerini enerji güvenliği bağlamında arttırabileceği söylenebilir.

Yunanistan, Rusya-Ukrayna Savaşıyla başlayan süreçte kendisini enerji konusunda bir transit nokta olarak ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Dendias'ın Mısır'ın katkılarıyla Yunanistan'ın bir enerji merkezi hâline geleceğine ilişkin sözlerini de bu politikanın bir yansıması olarak okumak gerekmektedir.

Ayrıca Yunanistan Dışişleri Bakanı, Mısır'ın AB'nin enerji güvenliğindeki rolüne dikkat çekerek bir bakıma AB içinde Mısır adına lobicilik faaliyetleri yapmaktadır. Bu anlamda Mısır ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin AB boyutunun da olduğu ve bu hususun Mısır için Yunanistan'ın önemini arttırdığı ileri sürülebilir. Zira Yunan diplomatlarının AB içinde Mısır'ın eleştirilmesini engellemeye yönelik faaliyetler yürüttüğü ortaya çıkmıştır.[6] Bu husus, Yunanistan'ın Mısır için neden çok önemli bir ortak olduğunu gözler önüne sermektedir.

Dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta ise Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Yunanistan ile Mısır arasındaki işbirliğini desteklemesi ve teşvik etmesidir. Eski ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Yunanistan'ın Kathimerini Gazetesi'ne verdiği röportajda, Atina yönetimin harika bir iş çıkardığını söyleyerek, Mısır ve muhtemelen Suudi Arabistan'dan gelecek elektrik bağlantısının Avrupa için bir oyun değiştirici olabileceğini ifade etmiştir.[7]

Yunanistan, Mısır'la gerçekleştirmek istediği projenin bir benzerini de Suudi Arabistan'la gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Atina ile Riyad, 2022 yılının Temmuz ayında Avrupa ile Asya kıtalarını birbirine bağlayacak denizaltı veri kablosunun hayata geçirilmesi konusunda anlaşmışlardır.[8] Görüleceği üzere Mısır ve Suudi Arabistan örnekleri, Yunanistan'ın enerji merkezi hâline gelme politikasında önem arz etmektedir. Yunanistan, Mısır aracılığıyla Avrupa ile Afrika'nın ve Suudi Arabistan vesilesiyle de Asya ile Avrupa'nın birleşeceğine dikkat çekmektedir.

Ayrıca Yunanistan ve Mısır arasında özellikle de enerji bağlamında gelişen ilişkilerin kültür ve spor alanlarına da yansımaya başladığı görülmektedir. Bu açıdan kısa bir süre önce Atina, Kahire ve Riyad'ın 2030 yılında düzenlenecek FIFA Dünya Kupası'na müşterek biçimde ev sahipliği yapmalarının gündeme gelmesi dikkate değer bir gelişmedir.[9] Dolayısıyla Yunanistan ve Mısır'ın ikili ilişkilerde spor diplomasisini de hayata geçirmeye çalıştıkları söylenebilir.

Sonuç olarak Atina ile Kahire arasında enerji başta olmak üzere siyasi, ekonomi ve kültürel alanlarda çok yönlü bir ilişki vardır. Söz konusu görüşmede, iki ülkenin Dışişleri Bakanları'nın Atina ve Kahire arasındaki stratejik işbirliğini teyit ettiği görülmektedir. Yunanistan'ın Mısır'la olan ikili ilişkilerine üçüncü bir taraf olarak, GKRY'yi de dahil etme politikasına devam ettiği anlaşılmıştır. Tüm bunlarla birlikte enerji odaklı geçen görüşmeler, taraflar arasındaki işbirliğinin daha da artacağı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

[1] "Minister of Foreign Affairs Nikos Dendias' Statements To Journalists Following His Meeting with the Foreign Ministers of Egypt, Sameh Shoukry, and the Republic of Cyprus I. Kasoulides, on the sidelines of the UN General Assembly (New York, 20.09.2022)", Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/minister-of-foreign-affairs-nikos-dendias-statements-to-journalists-following-his-meeting-with-the-foreign-ministers-of-egypt-sameh-shoukry-and-the-republic-of-cyprus-kasoulides-on-the-sidelines-of-the-un-general-assembly-new-york-20092022-2.html>, (Erişim Tarihi:29.09.2022).

[2] Aynı yer.

[3] "Egypt's Participation in the Meetings of the 77th Session of the United Nations General Assembly", Egypt State Information Service, <https://www.sis.gov.eg/Story/171484/Egypt's-participation-in-the-meetings-of-the-77th-session-of-the-United-Nations-General-Assembly?lang=en-us>, (Erişim Tarihi:29.09.2022).

[4] "Undersea Power Cable to Connect Egypt to Europe via Greece", Africanews, <https://www.africanews.com/2022/09/15/under-sea-power-cable-to-connect-egypt-to-europe-via-greece/>, (Erişim Tarihi:29.09.2022).

[5] Aynı yer.

[6] "Egypt: Greek Diplomats Worked with Cairo to Block EU Criticism of Sisi", Middle East Eye, <https://www.middleeasteye.net/news/egypt-eu-criticism-sisi-blocked-greece-diplomats-worked>, (Erişim Tarihi:30.09.2022).

[7] "Greece Taking 'Lead' in New Energy Landscape", Ekathimerini, <https://www.ekathimerini.com/opinion/interviews/1192453/greece-taking-lead-in-new-energy-landscape/>, (Erişim Tarihi:30.09.2022).

[8] Cemal Ege Özkan, "Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Yunanistan'ın Enerji Hamleleri", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/rusya-ukrayna-savasi-baglaminda-yunanistanin-enerji-hamleleri/>, (Erişim Tarihi:30.09.2022).

[9] Ali Walker- Nektaria Stamouli, "Greece faces backlash over joint World Cup bid with Saudi Arabia, Egypt", Politico, <https://www.politico.eu/article/greece-criticism-joint-fifa-world-cup-bid-saudi-arabia-egypt/>, (Erişim Tarihi:30.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Covid-19 Salgını ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Kuzey ve Orta Koridorlara Etkisi

Covid-19 salgını, Çin'den Avrupa'ya yapılan deniz ticaretinde navlun fiyatlarının artmasına, operasyonlarda gecikmeler yaşanmasına ve uygulanan kısıtlamalar sonrasında uygun bir alternatif olan demiryolu taşımacılığında belirgin şekilde artışlara neden olmuştur. Örneğin 2021 yılında doğudan batıya 79 milyar avro değerinde mal, demiryoluyla taşınmıştır. Bu miktar, 2020 yılına göre %50 ve 2016 senesine kıyasla ise 10 kat fazladır.[1] Benzer bir şekilde 2020 yılın-

da Türkiye'den Avrupa yönüne demiryolu yük taşımacılığında 2019 senesine göre %25'lik bir artış yaşanmıştır.[2] Bu ivme, 2021 yılında da devam etmiştir.

Türkiye'den başlayarak Gürcistan, Azerbaycan ve besleyici (feeder) gemilerle Hazar geçişi sonrasında Kazakistan üzerinden Çin'e uzanan Orta Koridor'un önemi, Bakü-Tiflis-Kars (BTK) Demiryolu'nun 2017 senesinde faaliyete geçmesiyle ci-

Emekli Deniz Albay Ferhan ORAL
ANKASAM Güvenlik Danışmanı

ddi şekilde artmıştır. Hattan başlangıçta yılda 1 milyon yolcu ve 6,5 milyon ton yük taşınması ve 2034 senesinde ise 3 milyon yolcu ve 17 milyon ton yük taşınması öngörülmüştür.[3] BTK hattı üzerinden 2020 yılında 309 trenle 267 bin ton yük taşınması gerçekleştirilirken; bu sayı, 2021 senesinde 735 trenle 480 bin tona ulaşmıştır. Yine güzergah üzerinden 2021 yılında yük taşınmasında gerçekleşen artış, 2020 yılına kıyasla %80 daha fazladır.[4]

2021 yılında kuzey hatlarında taşınan 1,5 milyon TEU'ya (20 fit konteyner eşdeğer birimi) karşılık, Orta Koridor'dan 29 bin TEU'luk yük taşınmıştır.[5] Kuzey Koridoru'na nazaran düşük kalmakla birlikte BTK'nın açıldığı 2017 senesinden beri Orta Koridor'dan taşınan yük miktarı, her yıl artmaktadır. Örneğin 2020 yılıyla karşılaştırıldığında, 2021 senesinde taşınan konteyner miktarı %52 oranında,[6] 2022 yılının ilk dört ayında ise geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre %30 civarında artış meydana gelmiştir.[7]

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın koridorlara etkisi ele alındığında savaş, küresel jeopolitikte ağır sonuçlar doğurmuş, demiryollarının güvenliği sorgulanmış, Moskova'ya uygulanan yaptırımlar, Kazakistan gibi Rusya'nın bazı komşularını ve Polonya gibi çeşitli Avrupa ülkelerini olumsuz etkileyerek onları alternatif arayışlarına yöneltmiştir. Örneğin savaş nedeniyle Kuzey Koridoru'ndan yüklerin ağırlıklı olarak Avrupa'ya dağıtıldığı Polonya'nın savaş ve yaptırımlar sebebiyle Çin'in "Avrupa'ya giriş kapısı" haline getirilmesi projesi suya düşmüştü,[8] Kazakistan'ın Orta Koridor'a yöneldiği görülmüştü[9] ve Ukrayna'nın "by-pass" edildiği yeni hatlar[10] nedeniyle Karadeniz'de yeni Ro-Ro (lojistik araçlarının gemiler aracılığıyla bir yerden başka bir yere taşınması) hatları açılmış veya açılması planlanmıştır.

Türkiye açısından konu ele alındığında, Ro-Ro hatlarıyla ilgili bir parantez açmak gerekmektedir. 2021 yılının ilk sekiz ayında Karadeniz'de Ro-Ro gemileriyle toplam 83,848 araç taşınmışken; 2022 senesinin aynı döneminde bu rakam 64,235 olarak gerçekleşmiştir.[11] Bunun yanı sıra savaşın başlamasıyla birlikte Rusya'ya yapılan ihracat %40, Ukrayna'ya ise %80 azalmıştır.[12] Düşüşün sebebi, talepteki azalmadan ziyade; Karadeniz'de düzenli Ro-Ro seferleri yapılan limanlarda oluşan risktir.

Avrupa-Rusya ticaretinde Ukrayna rotasının kapanması hasebiyle Avrupa'dan kargoların Rusya ve Orta Asya'ya Türkiye üzerinden gönderilmesine yönelik oluşan talep, alternatif güzergâh olan Gürcistan hattına yönelmiştir. Söz konusu güzergâhtaki sınır kapılarının kapasitesinin yetersiz olması ise yığılmalara sebep olmuştur. Yığılmanın önlenmesi amacıyla Karadeniz'de çalışan bazı Ro-Ro nakliye şirketleri ve dernekleri, alternatif hatların açılmasına yönelik taleplerde (örneğin İstanbul-Novorossiysk gibi) bulunmuştur. Buna ilişkin çalışmalar halen devam etmektedir. Ayrıca bazı hatların sefer sayıları da artırılmıştır.[13]

Sonuç olarak, Çin'den Avrupa'ya giden yıllık 10 milyon konteynerin denizyoluyla taşınan %96'sından artı kalan, %4'lük bölümün taşındığı Kuzey Koridoru hattının[14] tam kapasiteye ulaşması, Orta Koridor'un önemini arttırmıştır. Bununla birlikte ihracat gelirlerini arttırmak için demiryolu altyapısı bulunmayan limanlarda demiryolu-liman entegrasyonunun sağlanması ve ilave Ro-Ro hatlarının açılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

[1] Julia Fiedler, "Disruptions along the Iron Silk Road", Table China, <https://table.media/china/en/feature/disruptions-on-the-rail-silk-road/>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[2] "BTK Hattında Yük Taşımacılığı Katlanarak Artıyor", TCDD Taşımacılık, <https://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/590/>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[3] "Turkey's Multilateral Transportation Policy", Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, https://www.mfa.gov.tr/turkey_s-multilateral-transportation-policy.en.mfa, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[4] "2021 Yılı Faaliyet Raporu", s. 52, TCDD Taşımacılık, <https://www.tcddtasimacilik.gov.tr/uploads/images/Strateji/TCDD-Tasimacilik-2021-Faaliyet-Raporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[5] Soner Esmey, "Rusya-Ukrayna Savaşının Ulaştırma Coğrafyasına Etkileri", 7deniz, <https://www.7deniz.net/yazar-rusya-ukrayna-savas-inin-ulastirma-cografyasina-etkileri-294.html>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[6] "Azerbaijan's Role in Cargo Transportation From China To Europe To Increase", Report News Agency, <https://report.az/en/infrastructure/azerbaijan-s-role-in-cargo-transportation-from-china-to-europe-to-increase/>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[7] "China-Europe Transportation Volumes Through The Middle Corridor Expected To Triple This Year – ADY Container", Report News Agency, <https://report.az/en/infrastructure/china-europe-transportation-volumes-through-the-middle-corridor-expected-to-triple-this-year-ady-container/?ysclid=15teqa2vo6701330926>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[8] Andreea Brinza, "Putin's War Has Killed China's Eurasian Railway Dreams", Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2022/03/01/belt-road-initiative-new-urasian-land-bridge-china-russia-poland/>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[9] Wilder Alejandro Sánchez-Kamila Auyezova, "The Trans-Caspian Corridor: Kazakhstan's Silk Road?", The Diplomat, <https://thediplomat.com/2022/05/the-trans-caspian-corridor-kazakhstans-silk-road/>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[10] Majorie van Leijen, "A Bypass Route To Duisburg: Is This The New Normal?", RailFreight, <https://www.railfreight.com/beltandroad/2022/03/08/a-bypass-route-to-duisburg-is-this-the-new-normal/>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[11] "RO-RO Araç İstatistikleri", T.C Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/ro-ro-arac-istatistikleri>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[12] "Ro-Ro: Intermodal's Player On The Sea", Unimar, <https://globelink-unimar.com/ro-ro-intermodals-player-on-the-sea/>, (Erişim Tarihi: 24.09.2022).

[13] "İstanbul-Novorossisk Ro-Ro Seferleri Başlıyor", DenizHaber.com, <https://www.denizhaber.com/istanbul-novorossisk-ro-ro-seferleri-basliyor>, (Erişim Tarihi: 25.09.2022).

[14] "Turkey's Multilateral Transportation Policy", a.g.m.

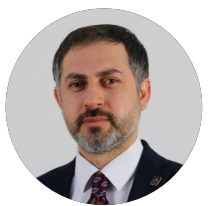
ANKASAM ANALİZ

Ermenistan'ın ABD ve Fransa'ya Kafkasya'da Alan Açma Çabaları

Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, 26 Eylül 2022 tarihinde Fransa'ya resmi bir ziyarette bulunmuştur. Hatırlanacağı üzere 13 Eylül 2022 tarihinde de Fransa Cumhurbaşkanı, Azerbaycanlı mevkidaşı Sayın İlham Aliyev'e Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki ihtilafın çözümüne katkı sağlamak için hazır olduğunu iletmişti. Öyle ki; Fransız Lider, söz konusu ziyaretten önce de Paşinyan'la bir telefon görüşmesi yapmıştı.

29 Eylül 2022 tarihinde ise Paşinyan, Erivan'ın müttefiklerini Ermenistan'ın ücretini ödediği si-

lahları tedarik etmemekle suçlamıştır. Belirli bir ülkenin ismini vermeyen Paşinyan, bunun acı bir gerçek olduğunu ve durumun analiz edilmesi gerektiğini belirtmiştir.[1] Ermeni liderin söz konusu açıklaması Fransa ziyaretiyle birlikte düşünüldüğünde, Paşinyan'ın Batılı müttefik arayışı içerisinde olduğu öne sürülebilir. Paris ziyareti esnasında Paşinyan, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'la bir araya gelmiştir. Bilindiği üzere Fransa, Ermeni diasporasının güçlü olduğu ülkelerden biridir. Macron da Fransız Ermenilerinin desteğini alabilmek için

Dr. Sabir ASKEROĞLU
ANKASAM Avrasya Uzmanı

Ermenistan'la temaslarını önemsemektedir. 27 Eylül 2022 tarihinde Macron, Sayın Aliyev'i telefonla arayarak 26 Eylül 2022 tarihinde yapılan görüşme hakkında bilgi vermiştir.

Aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan da Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı İdaresi Dış Politika İşleri Daire Başkanı Sayın Hikmet Hacıyev ile Ermenistan Güvenlik Konseyi Sekreteri Armen Grigoryan'ı Washington'da bir araya getirmiştir. Grigoryan, görüşmeye dair yaptığı açıklamada şunları söylemiştir:[2]

"Karabağ Sorunu'nun uzun vadeli barışçıl çözüm sürecini ve bölgede barışın tesis edilmesinin gerekliliğini görüştük. Son çatışmaların sonuçlarının ortadan kaldırılmasına özel önem verdik."

Hacıyev'e göre ise Grigoryan'la yaptığı görüşme, oldukça yapıcı bir atmosferde gerçekleşmiştir. Zirve; bir barış anlaşmasının hazırlanması, iki ülke arasındaki sınırın belirlenmesi, ulaşım hatlarının açılması ve mayınların temizlenmesi de dahil olmak üzere barış gündemiyle ilgili çalışmaların sürdürülmesi ve Karabağ Savaşı'ndaki kayıp şahısların aranması amacıyla yapılmıştır. Nitekim Sullivan, görüşme hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur:[3]

"Bugün Hacıyev ve Grigoryan'ı doğrudan ve yapıcı müzakereler için kabul ettim. Daha fazla şiddetten kaçınmanın ve belirli bir zaman dilimi içinde barış odaklı görüşmeler yapmanın önemini tartıştık. İstikrarlı ve kalıcı bir barışı desteklemek ve ilerlemek için atılacak adımları da belirledik"

Dikkat çekici gelişme ise Washington'daki görüşmenin ardından Ermenistan Savunma Bakanı Suren Papikyan'ın Fransa'ya giderek Fransız mevkidaşı Sebastien Lecornu'yla bir araya gelmesidir. Papikyan, "Çatışmanın durması ve Azerbaycan güçlerinin eski mevzilerine dönmesi için gereken durumu görüştük" açıklamasında bulunmuştur.[4] Ayrıca Lecornu, Fransa'nın bölgedeki durumu incelemek için Ermenistan-Azerbaycan sınırına askeri heyet göndereceğini duyurmuştur.[5]

Esasen Fransa, İkinci Karabağ Savaşı sırasında Güney Kafkasya'daki süreçlerin dışında kalmıştır. Paris, siyasi olarak Erivan'ı destekleyen taraf olarak kendisini konumlandırmışsa da savaşa taraf olmamış ve etkisini gösterememiştir. Öte yandan hatırlatmak gerekir ki; 2020 senesinde Azerbaycan, Fransa'nın da içinde olduğu Minsk Grubu'nun işlevsel olmadığı gerekçesiyle müzakerelerden çekilmiştir.

Rusya ise İkinci Karabağ Savaşı'nda hakemlik yapma kararı almış ve ateşkesin imzalanmasına katkıda bulunmuştur. Buna binaen Moskova, Bakü'nün izniyle Karabağ'a barış gücü gönderme hakkı elde etmiş ve Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki sınırların belirlenmesi için komisyon kurulmasında etkin bir rol üstlenmiştir.

Ermenistan ise savaş yenilgisinin sorumlusu olarak Rusya'yı görmektedir. Nitekim 2020 yılındaki savaşın ardından Azerbaycan'la yaşanan sınır çatışmalarının hiçbirinde Rusya'dan beklediği desteği alamamıştır.

Erivan'ın hem Rusya'dan umduğu desteği alamaması hem de Rus etki alanından çıkma arzusu nedeniyle Batılı ülkelerle olan temaslarını yoğunlaştırdığı görülmektedir. Bu anlamda Ermenistan, kendisini Washington ve Paris'in Güney Kafkasya'ya açılan kapısı olarak konumlandırmaya çalışmaktadır.

Ermenistan, her ne kadar Kolektif Güvenlik Örgütü (KGAÖ) üyesi olsa da bu ittifaka olan inancını ve güvenini kaybetmiştir. Örneğin 2020 yılındaki savaşta ittifaktan destek alamadığı gibi, 13 Eylül 2022 tarihinde patlak veren sınır çatışmasında da KGAÖ, müdahalede bulunmayacağını duyurmuştur. Örneğin Kazakistan, örgüt üyesi olmasına rağmen Azerbaycan Azerbaycan'la ilişkilere değer verdiğini ve Azerbaycan halkıyla kardeşlik bağlarının bulunduğunu açıklamıştır.

Diğer taraftan Ermenistan, 2022 yılının Eylül ayında Kazakistan'da düzenlenen KGAÖ Tatbikatı'na katılmama kararı almıştır. Buna rağmen Ermenistan'ın Batı ülkeleriyle istediği ilişkiyi henüz tam olarak kuramamış olması ve ülke içindeki muhalefetin tepkisi nedeniyle KGAÖ üyeliği devam etmektedir.

Sonuç olarak Güney Kafkasya'da jeopolitik değişimler yaşanmaktadır. Bu ortamda Ermenistan, kendisine güvenlik garantisi verebilecek Batılı bir aktör aramaktadır. Batı'nın Güney Kafkasya'ya dönüşü noktasında uygun bir zemin yaratmaktadır. Bu çerçevede Ermenistan'ın ana hedefi, ABD ve Fransa'ya bölgede alan açarak bu ülkelerin desteğini elde etmektir. İlgili ülkelerde güçlü Ermeni diasporalarının bulunması da Erivan'a umut vermektedir. Yani Rusya'nın Azerbaycan'a daha fazla destek verdiğine dair Erivan'daki endişelerin artması, Ermenistan'ı ABD ve Fransa'yla yakınlaşmaya itmektedir. Washington ve Paris de Ermenistan sayesinde arabuluculuk süreçlerine dahil olmaya isteklidir. Bu da Batı'nın bölgedeki etkisinin artabileceğine işaret etmektedir.

[1] "Пашинян обвинил союзников в срыве поставок оплаченного Арменией оружия", Tass, https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/15905289?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[2] "Секретарь Совбеза Армении сообщил подробности о встрече с помощником президента Азербайджана", Armenpress, <https://www.armenpress.am/rus/news/1093539/>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[3] "Салливан – о встрече с Григоряном и Гаджиевым: Определили шаги – в поддержку стабильного и прочного мира", Armenia.Am, <https://124.im/ImWzFf>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[4] "В Париже встретились министры обороны Франции и Армении", Radio Azatutyun, <https://rus.azatutyun.am/a/32055436.html>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[5] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Sırbistan'ın Çok Yönlülüğü Sürdürme Çabaları

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda "tarafsız" ve "denge-
li" bir politika yürütmeye çalışan Sırbistan, bu
süreçte Avrupa Birliği (AB) ile Rusya arasın-
da adeta arafta kalmıştır. Halihazırda Belgrad
yönetimi, bir yandan Rusya'nın Ukrayna'yı işga-
lini kınarken; diğer taraftan da AB'nin Mosko-
va'ya yönelik yaptırımlarına katılmayı ısrarla
reddeden ve aynı zamanda AB üyeliğini he-
defleyen bir ülke konumundadır. Öyle ki; Ukray-
na Savaşı sonrasında gerek AB'yle gerekse de
Rusya'yla ilişkilerini korumakta zorlanan Sır-
bistan'da Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic,

dengeli bir dış politika yürütme konusunda çe-
tin bir mücadele vermektedir.

2007 senesinde tarafsız bir ülke olduğunu duyu-
ran Sırbistan,[1] Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
(NATO) ve benzeri askeri ittifaklara katılım konu-
suna sıcak bakmamaktadır. Bununla birlikte Sır-
bistan'ın dış politikasına bakıldığında ülke; AB,
Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya ve Çin'le
ikili ilişkileri geliştirme eğilimi içerisindedir. An-
cak Rusya-Ukrayna Savaşı, ülkenin dış politikası
açısından önemli bir kırılma noktası da beraberinde

Sibel MAZREK
ANKASAM Medya
Koordinatörü

getirmiştir. Nitekim Belgrad için stratejik bir konumda yer alan AB
ve Rusya'yla ilişkiler, bu süreçten olumsuz etkilenmektedir.

Ukrayna'daki savaşın başlamasının ardından Vucic, Rusya'ya
yönelik yaptırımların ülkenin çıkarlarına ters düşüğünü be-
lirtmiş ve yaptırımlara katılmayacaklarını; ancak Ukrayna'nın
toprak bütünlüğünü savunduklarını söylemiştir.[2] Bununla bir-
likte Sırbistan'da hem Rusya'yı[3] hem de Ukrayna'yı destekley-
en protestoların düzenlenmesi,[4] toplumu ikiye böldüğünü
göstermiştir. Dolayısıyla Sırbistan'ın Rusya'ya yönelik yaptırım uy-
gulamama konusundaki kararlılığı devam etmektedir. Belgrad'ın
Batı'dan gelen tüm tepki ve baskılara rağmen Moskova'ya
yaptırım uygulamayı reddetmesinin en önemli nedenlerinden
biri, iki ülkenin tarihsel bağlar noktasında geleneksel ilişkilere sa-
hip olmasıdır. Nitekim Sırbistan ve Rusya arasında dini, kültürel ve
etnik bakımdan önemli bir benzerlik söz konusudur.

Öte yandan Sırbistan'ın Rusya'ya doğalgaz bağımlılığının ol-
ması, yaptırım uygulamamasındaki bir diğer gerekçeyi oluşturu-
maktadır. Zira tüm baskılara rağmen Vucic, 29 Mayıs 2022 tar-
ihinde Rusya'dan uygun fiyata doğalgaz alacaklarını belirterek
Moskova'ya üç yıllık bir doğalgaz anlaşması imzalayacaklarını
duyurmuştur.[5]

Şüphesiz söz konusu anlaşmaya en büyük tepki AB'den gelmiştir.
AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Bor-
rell, 16 Mayıs 2022 tarihinde yaptığı açıklamada, aday ülkelerden
Sırbistan'ın Rusya'ya uygulanan yaptırımlara katılmasını ve dış
politikasını birlikte uyumlu hale getirmesini istemiştir.[6] Böyle
bir süreçte AB'den gelen tepkileri yumuşatmak ve adanlığının
olumsuz etkilenmesini engellemek isteyen Belgrad'ın temkinli
davranmaya çalıştığı söylenebilir. Nitekim Vucic, 31 Mayıs 2022
tarihinde parlamentodaki yemin töreninde yaptığı konuşma-
da, ülkesinin AB üyeliği yolundan ayrılmayacağını söylemiş ve
yaptırımlara ilerleyen dönemlerde katılabileceklerini ima et-
miştir.[7]

Mevzubahis açıklamanın hemen ardından Rusya Dışişleri Bakanı
Sergey Lavrov'un 6-7 Haziran 2022 tarihinde Belgrad'a yönelik
bir ziyaret gerçekleştireceği belirtilmiştir. Aslında Vucic'in hiç de
hoşnut olmadığı söz konusu ziyaret, Bulgaristan, Karadağ ve
Kuzey Makedonya'nın Lavrov'un uçağına geçiş izni vermeme-
si sebebiyle iptal edilince Belgrad, Batı'dan gelebilecek tepkil-
erden kurtulmuştur.[8]

23 Eylül 2022 tarihinde New York'taki BM Genel Kurulu To-
plantısı'nın ardından Sırbistan'ın Rusya'yla dış politika konuların-

da karşılıklı istişarelerde bulunulmasına dair bir anlaşma im-
zalaması ise AB nezdinde bardağı taşıran son damla olmuştur.
İki ülkenin dışişleri bakanları tarafından imzalanan ve "İstişare
Planı" şeklinde nitelendirilen bu anlaşmaya, Brüksel'den sert tep-
ki gelmiştir. 26 Eylül 2022 tarihinde Avrupa Komisyonu Sözcüsü
Peter Stano, AB üyeliği müzakereleri yapan bir devlet olarak Sır-
bistan'ın Rusya'yla bağlarını güçlendiremeyeceğini dile getirmiş
ve imzalanan anlaşmanın endişe verici olduğunu ifade etmiştir.
[9]

Öte yandan Avrupa basınında yer alan haberlerde Sırbistan'ın
Rusya'yla imzaladığı anlaşma nedeniyle 2022 yılının Ekim ayında
yapılacak görüşmelerde Avrupa Parlamentosu'nun Sırbistan'ın
üyeliği müzakerelerinin askıya alınmasını talep edeceği iddia
edilmiştir.[10] Dolayısıyla Sırbistan'ın Rusya'yla imzaladığı son an-
laşmanın Belgrad'ın üzerindeki AB baskısını arttırdığı söylenebilir.

Sonuç olarak, Belgrad, Moskova'ya yaptırım uygulayarak
Rusya'nın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki desteğini
kaybetmeyi istememektedir. Bu yüzden de Sırbistan'ın Rusya'yla
ilişkilerini Batı'dan gelen baskılara rağmen sürdürmekte kararlı
olduğu görülmektedir. Ancak AB'ye dönmeyi de tercih etmey-
en Belgrad yönetimi, ciddi bir ikileme karşı karşıyadır. Zira hem
Moskova'yı da hem de Brüksel'i kaybetmek istemeyen ve bu
bağlamda çok yönlü ve çok boyutlu bir diplomasi yürütmeye
çalışan Belgrad, tercih yapmaya zorlanmaktadır.

[1] "Military Neutrality of the Republic of Serbia", CFSP, <https://cfsp.rs/2019/10/07/military-neutrality-of-the-republic-of-serbia/>,
(Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[2] "Sırbistan Cumhurbaşkanı'na Göre, Rusya'ya Yönelik Yaptırım,
Ülkesinin İlkelerine Mal Olur", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sirbistan-cumhurbaskanina-gore-rusyaya-yone-lik-yaptirim-ulkelerin-ilkelerine-mal-olur/2566281>, (Erişim Tarihi:
29.09.2022).

[3] "Sırbistan'ın Başkenti Belgrad'da Rusya'ya Destek Gösteri-
si", NTV, https://www.ntv.com.tr/galeri/ukrayna-savasi/sirbistanin-baskenti-belgradda-rusyaya-destek-gosterisi,UmNWv_D43kyzdDUwZH6pg, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[4] "Sırbistan'ın Belgrad ve Novi Sad Şehirlerinde Ukrayna'ya
Destek Gösterisi", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sirbistanin-belgrad-ve-novi-sad-sehirlerinde-ukrayna-destek-gosterisi/2525895>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

[5] "Sırbistan, Rusya ile 3 Yıllığına Gaz Anlaşması İmzalamaya
Hazırlanıyor", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sirbistan-rusya-ile-3-yilligina-gaz-anlasmasi-imzalamaya-hazirlaniyor/2600701>, (Erişim Tarihi: 29.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

ABD Afganistan'da İç Savaş mı İstiyor?

29 Eylül 2022 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Afganistan Özel Temsilcisi Tom West, Afganistan'da iç savaşın yeniden başlamaya ihtimalinin bulunduğunu öne sürmüştür. [1] Bu açıklama, ABD'nin Afganistan'ı iç savaşa sürüklemek istediği yönündeki tartışmaları bir kez daha gündeme getirmiştir. Zira ABD, her ne kadar 2021 yılının Ağustos ayında Afgani-

stan'dan çekilmişse de söz konusu ülkede istikrarın sağlanmasını engellemeye yönelik adımlarını sürdürmektedir.

Gelinen noktada Afganistan'ı bir yılı aşkın bir süredir yöneten Taliban yönetimi, hiçbir devlet ve uluslararası örgüt tarafından tanınmamıştır. Bu durumda ise ABD'nin uluslararası sistemin

Dr. Doğan BAŞARAN
ANKASAM
Uluslararası İlişkiler Uzmanı

başat aktörü olması ve uluslararası toplumun büyük ölçüde Taliban'la ilişkiler noktasında Washington yönetiminin tavrına bakması etkili olmaktadır.

ABD, tanınmanın önünü açacak adımlar atmak bir yana; söz konusu ülkedeki kaotik durumu derinleştirecek hamleler yapmayı sürdürmektedir. Bu anlamda ABD'nin yirmi yıllık askeri müdahale dönemi boyunca yok edemediği ve nihayetinde Katar'ın başkenti Doha'da önce müzakere ve daha sonra da anlaşma yapmak zorunda kaldığı Taliban'a "Ülkenizden çekildik; fakat siz yönetmeyi başaramadınız." demeye hazırlandığı iddia edilebilir.

Nitekim ABD, Afganistan'dan çekilmesine rağmen söz konusu ülkenin ulusal rezervlerini, önce bloke etmiş ve daha sonra da "Afgan Fonu" adı altında İsviçre merkezli bir bankaya taşımıştır. Fonun Afganistan Merkez Bankası işlevini yerine getirmesi öngörülmektedir.[2] Bu anlamda fonda Taliban'ın yer almaması, Afganistan'ın para politikalarından dışlanan bir Taliban realitesi yaratmaktadır. Bir anlamda Afganistan'da iktidar olan Taliban'ın hükümet olmasının ABD tarafından engellendiği bir durum söz konusudur. Bu da ülkedeki istihdam sorunlarının ve buna bağlı olarak gelişen yoksulluğun giderilmesi hususunda Taliban'ın yetersiz kalmasını beraberinde getirmektedir. Bu noktada ABD'nin kurmak istediği oyunun bir anlamda her geçen gün fakirleşen Afgan halkını, Taliban yönetimine isyan ettirme amacını taşıdığı öne sürülebilir.

Aslında ABD'nin bu planının bölge devletleri de farkındadır. Nitekim Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde 28 Eylül 2022 tarihinde yapılan Afganistan konulu toplantıda Rusya, Çin ve Pakistan temsilcilerinden gelen açıklamalar, bu farkındalığı gözler önüne sermesi bakımından oldukça mühimdir. Örneğin Afgan Fonu'na ilişkin yaptığı değerlendirmede Rusya'nın BM Temsilcisi Anna Vestinian, "Bildirildiğine göre, bu paraya Afgan makamlarınca erişilemeyecek ve bazı geçici sosyo-ekonomik ve insani projelere harcanacak. Çalınan varlıkları derhal Afgan halkına iade etmeye çağırıyoruz." demiştir.[3] Yine aynı bilinç çerçevesinde Moskova yönetimi, Afganistan'daki ekonomik sorunların derinleşmesini önlemek amacıyla söz konusu ülkeye yönelik tahlil ve petrol ihracatını onaylamıştır.[4]

Benzer bir şekilde 28 Eylül 2022 tarihinde Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Wang Wenbin de Afgan Sorunu hakkında açıklamalarda bulunmuş ve uluslararası toplumu Afganistan konusunda nesnel davranmaya çağırmıştır. Bu kapsamda Wenbin, söz konusu ülkedeki sosyal düzenin kademeli olarak restore

edildiğini belirterek Afganistan'ın uluslararası toplumdan izole edilmesine dönük adımların olumsuz neticeler doğuracağına dikkat çekmiştir.[5]

Pakistan'ın aynı perspektife sahip olduğu ifade edilebilir. Afganistan merkezli sorunların çözümünün işbirliğini esas alan bir yaklaşımla aşılabileceğini düşünen İslamabad yönetiminin meseleye olan bakışını göstermesi bakımından 28 Eylül 2022 tarihinde Pakistan Dışişleri Bakanı Bilawal Butto Zerdari'nin yaptığı açıklamalar son derece önemlidir. Zerdari, uluslararası toplumun Afganistan'ı izole etmek yerine; Taliban'la olan ilişkilerini geliştirmesi gerektiğini söylemiştir. Ayrıca Pakistan Dışişleri Bakanı, Afganistan ulusal rezervlerinin Afgan halkına ait olduğunu belirtmiştir. Zerdari'ye göre, Afganistan'ın yalnızlaştırmanın radikal terör örgütlerinin işine geleceğini öne sürmüştür. [6]

Zerdari'nin ortaya koyduğu duruşu, diğer bölge devletlerinin de paylaştığı vurgulanmalıdır. Nitekim Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Hindistan gibi devletler, Afganistan'a yönelik insani yardım faaliyetleri, proje bazlı işbirlikleri ve Taliban'ı uluslararası toplumdan izole etmek yerine; de facto işbirlikleri geliştiren tutumları sayesinde Afganistan'ın istikrarına, güvenliğine, barışına ve refahına katkı sağlamaya hazır olduklarını her fırsatta dile getirmekte ve proaktif bir diplomasi yürütmektedir. Tam da bu noktada Zerdari'nin dikkat çektiği Afganistan'ın yalnızlaşmasının radikal terör örgütlerine yarayacağı realitesi, West'in Afganistan'da iç savaş çıkabileceği yönündeki iddialarıyla birlikte tartışmaya açılmalıdır.

Öyle görünüyör ki; ABD, Afganistan'ı uluslararası toplumdan izole ederek, ülkedeki yoksulluğun derinleşmesine sebebiyet verecek hamleler yaparak ve Taliban'ın tanınma sorununu aşmasını zorlaştıracak adımlar atarak ülkeyi iç savaşa sürüklemek istemektedir. Örneğin ABD, Taliban yöneticilerine uygulanan vize serbestisini kaldırma ve yaptırımları genişletme arzusu içerisindedir.[7] Bu konuda da Washington yönetimi, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden Rusya ve Çin'in vetosuna takılmaktadır.

Taliban'ın tanınma sorununu derinleştiren bir diğer mesele ise ABD'nin terör örgütü El Kaide'yle mücadele iddiası çerçevesinde Afganistan'da düzenlediği hava operasyonlarıdır. Özellikle de El Kaide terör örgütü lideri Eymen El-Zevahiri'nin Kabil'de düzenlenen bir saldırıyla öldürülmesi, Taliban'ın Doha Antlaşması'nı ihlal ettiği yönündeki tartışmaları beraberinde getirmiş ve uluslararası toplumun Taliban yönetimi üzerindeki baskısını arttırmıştır.

Dahası ABD'nin Afganistan'daki radikalleşmeyi de teşvik ettiğini öne sürmek mümkündür. Zira Suriye ve Irak'taki terör örgütü Devletü'l Irak ve's Şam (DEAŞ) üyesi teröristlerin Amerikan eskortluğunda Afganistan'a taşındığına yönelik görüntüler hafızalardaki yerini korumaktadır. Nitekim ABD'nin söz konusu ülkeden çekilmesinin ardından oluşan güç boşluğundan faydalanan başlıca aktör de terör örgütü DEAŞ olmuştur. Öyleyse ABD, bu terör örgütünü etnik ve mezhepsel şiddetin artırılmasının aracı olarak kullanabilir. Çünkü Washington yönetiminin Afganistan'dan çekilme sürecindeki hedeflerinden birinin de ülkede radikalleşmenin artması, bu radikalleşmenin bölgesel bir kaosa sebebiyet vererek bir yandan Vahan Koridoru üzerinden Çin'e; diğer taraftan da Orta Asya üzerinden Rusya Müslümanlarına sirayet etmesi olduğu iddiası vardır.

Açıkçası Pekin yönetiminin ABD'nin küresel hegemonyasına meydan okuyan temel aktör konumunda bulunması ve Moskova'nın da Amerikan liderliğinin rıza unsurunu sağlayan tarihsel "ötekisi" olması, söz konusu iddiaların doğruluk payını arttırmaktadır. Bölge devletlerinin Afganistan'ı işbirliği zeminine çekmeye özen gösteren sağduyulu yaklaşımları da bu riskleri görmeleriyle yakından ilişkilidir.

Sonuç olarak West'in Afganistan'da iç savaş çıkabileceği şeklindeki sözlerinin ABD'nin planlarına ilişkin bir itiraf ya da en hafif ifadeyle bir işaret olduğu değerlendirilebilir. Washington yönetimi, bölgeyi kaosa sürüklemek istemekte ve bu yüzden de jeopolitik önemi itibarıyla Avrasya'nın kalbi konumunda bulunan Afganistan'ı tekrar bir iç savaşa sürüklemeyi hedefliyor olabilir. Fakat bölge devletlerinin Afganistan'ı projeler üzerinden uluslararası işbirliği ortamına çekmeye dönük yapıcı duruşu, Washington'un işini zorlaştırmaktadır.

[1] H. Andrew Schwartz, "A Conversation with Thomas West in the Context of Afghanistan One Year Later", CSIS, <https://www.csis.org/analysis/conversation-thomas-west-context-afghanistan-one-year-later>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[2] Ahmad Khan Dawlatyar, "The Afghan Fund: What Does the USA Aim?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/the-afghan-fund-what-does-the-usa-aim/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[3] "Russia Calls for Release of Afghan Assets", Tolonews, <https://tolonews.com/business-180060>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[4] "Russia 'Tentatively' Approves Oil, Grain Exports for Afghanistan", Voice of America, <https://www.voanews.com/a/russia-tentatively-approves-oil-grain-for-afghanistan-/6767290.html>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[5] "China Urges Objective Stance over Afghanistan's Taliban", CTGN, <https://news.cgtn.com/news/2022-09-28/China-urges-objective-stance-over-Afghanistan-s-Taliban-1dHjb8VxQCQ/index.html>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[6] "دردان ار یطارفا یاهه وورگ اب هلباقم ییاناوت زونه نابلاط: ناسکاب هجراخ ریزو", Tolonews, <https://www.afintl.com/202209288077>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

[7] Ahmad Khan Dawlatyar, "What Does the United States Hope to Achieve with UAVs in Afghanistan?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/what-does-the-united-states-hope-to-achieve-with-uavs-in-afghanistan/?lang=en>, (Erişim Tarihi: 30.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

Ukrayna'nın NATO Üyeliği Sorunu

30 Eylül 2022 tarihinde Rusya, Ukrayna'nın Donetsk, Luhansk, Zaporijya ve Herson vilayetlerinde düzenlediği uluslararası hukuk nezdinde kadük olan referandumlarla bu bölgeleri ilhak etmiştir. Söz konusu gelişmenin ardından Ukrayna ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyesi devletler, Rusya'ya karşı yeni adımlar atılacağını belirtmiştir. Bu çerçevede Ukrayna Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenski, ülkesinin

NATO'ya yönelik başvuru belgesini imzaladığını duyurmuştur.

Mevzubahis belge, Ukrayna Meclis Başkanı Ruslan Stefançuk, Ukrayna Başbakanı Denis Şmigal ve Zelenski tarafından imzalanmıştır. Konuya ilişkin yaptığı açıklamada Zelenski, şunları söylemiştir:[1]

Dr. Sabir ASKEROĞLU
ANKASAM Avrasya Uzmanı

"Fiili olarak biz, zaten NATO'ya doğru yol aldık. İttifakın standartlarıyla uyumluluğumuzu kanıtladık. Bunlar, Ukrayna açısından savaş alanında ve ittifakla etkileşimimizin tüm yönlerinde geçerlidir... Bugün Ukrayna, tüm topluluğumuzu korumaya verdiğimiz önemle tutarlı olacak bir prosedürle, süreci hukuki zemine oturtmak için başvurmaktadır. Ukrayna'nın NATO'ya katılım başvurusunu hızlandırılmış bir temelde imzalayarak belirleyici adımımızı atıyoruz."

Ayrıca Zelenski, NATO üyeleri arasında Ukrayna'nın üyeliği konusunda fikir birliğinin sağlanmasından önce, Kiev'in güvenlik garantileri elde etmesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir.[2]

NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ise bir basın toplantısı düzenleyerek ittifakın Ukrayna'daki çatışmaya taraf olmadığını hatırlatmış ve NATO'nun Ukrayna'da referandum düzenlenen bölgelerin Rusya'ya bağlanmasını tanımadığını ve hâlâ Donetsk, Luhansk, Zaporijya ve Herson bölgelerini Ukrayna'nın bir parçası olarak gördüğünü söylemiştir.[3] Bu çerçevede Stoltenberg, "Toprakların ilhakı, gücün bir tezahürü değil; zayıflığın bir yansımasıdır." açıklamasında bulunmuştur.[4] Aynı zamanda, Rusya'yı, nükleer silah kullanırsa "ciddi sonuçlarla" karşı karşıya kalacağı konusunda uyarmayı da ihmal etmemiştir.

Diğer taraftan Stoltenberg, Ukrayna'nın başvurusunu destekleyip desteklemediği sorusunu da yanıtlamıştır. Bu kapsamda Stoltenberg, mevcut konjunktürde üyeliğe sıcak bakmadığını gösteren şu ifadeleri kullanmıştır:[5]

"Avrupa'daki her demokrasinin NATO üyeliğine başvurma hakkı vardır. Bu hakka saygı duyuyoruz ve son yıllarda ittifakın kapılarının açık olduğunu söyledik. NATO üyeleri, Madrid Zirvesi'nde, Ukrayna'nın kendi geleceğini seçme hakkına saygı duyduklarını açıkça belirttiler. Üyelik kararı, tüm NATO üyeleri tarafından oybirliğiyle alınmalıdır. Şimdi Ukrayna'nın vahşi bir Rus işgaline karşı kendisini savunması için gerekli acil desteğe odaklanıyoruz. NATO müttefiklerinin odak noktası budur."

Benzer bir açıklama da Beyaz Saray'dan gelmiştir. 30 Eylül 2022 tarihinde ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan, Ukrayna'nın NATO'ya yaptığı üyelik başvurusunu değerlendirirken aşağıdaki cümleleri kurmuştur:[6]

"ABD, NATO'nun açık kapı politikasını on yıllardır desteklemektedir. NATO üyeliğine ilişkin herhangi bir karar, ittifakın otuz üyesi ve aday ülkeler arasında verilir. Bize göre, bunu yapmanın en iyi yolu Ukrayna'ya "karada", pratik bir destek vermektir. Üyelik konusu ise başka bir zaman ele alınmalıdır."

ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken de 30 Eylül 2022 tarihinde düzenlediği basın toplantısında, Washington yönetiminin politikasının değişmediğini belirtmiş; Ukrayna'nın NATO'ya olası kabulüyle ilgili bir soruyu yanıtlarken NATO'nun açık kapı politikasını desteklediklerini; ancak bunun için ülkelerin izlemesi gereken bir sürecin olduğunu belirtmiştir.[7]

Bu noktada ABD ve NATO'nun Ukrayna'ya yönelik politikasının samimiyeti tartışmaya açılabilir. Bu durum ise Ukrayna'nın hukuken bir NATO ülkesi olması durumunda Rusya ile NATO doğrudan karşı karşıya gelecek olmasından kaynaklanmaktadır. Zira böyle bir gelişme, çatışmaların sadece Ukrayna'nın güney ve doğu bölgelerinde değil; Avrupa'nın Rusya'yla olan tüm cephelerinde ve Arktik'te yaşanacağı bir sürece evrilebilir. Elbette bu senaryo, Kiev'in çıkarlarına uygundur. Zaten bu yüzden de Ukrayna, bir an önce NATO'ya üye olmak istemektedir. Fakat ABD ve NATO, Ukrayna'ya askeri yardım sağlasa da Rusya'ya doğrudan çatışmaya girmekten kaçınmaktadır. Bu noktada Ukrayna'nın vekil aktör olarak kullanılması daha makul görünmektedir.

Diğer taraftan Ukrayna'nın NATO'ya hızlandırılmış katılım başvurusunda bulunması, Kiev yönetiminin İstanbul Mutabakatı'nda imzaladığı Ukrayna'nın blok dışı kalacağını belirten karardan vazgeçtiği anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla savaşın sona ermesi halinde, söz konusu ülkenin üyelik süreci hızlanabilir. Bilindiği gibi, Rusya'nın ana hedeflerinden biri, Ukrayna'nın NATO üyeliğini engellemektir. Esasen savaşın nedenlerinden biri de budur. Dolayısıyla Kiev, bu başvuru vesilesiyle Moskova'ya rağmen üyelik konusunda kararlı olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak Rusya'nın Ukrayna'da düzenlediği referandumlar, Kiev'in NATO'ya olan ilgisini arttırmış ve tam üyelik başvurusuyla neticelenmiştir. Ancak başvuruyu olumlu karşılayan NATO, üyeliğe ise en azından mevcut durumda sıcak bakmamaktadır.

1 "Украина подписывает заявку на ускоренное вступление в НАТО – Зеленский", Yevropeyskaya Ukraina, <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2022/09/30/7147833/>, (Erişim Tarihi:01.10.2022).

[2] Aynı yer.

[3] "Press Point with NATO Secretary General Jens Stoltenberg", NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_207788.htm, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[4] Aynı yer.

2 "Столтенберг: Украина имеет право подать заявку на членство, но приоритет сейчас - помощь", Ukraynskaya Pravda, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/09/30/7369876/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

3 "Белый дом: вступление Украины в НАТО надо решить "в другое время", Yevropeyskaya Ukraina, <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2022/09/30/7147870/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

4 "Блинкен заявил, что США создают Украине потенциал сдерживания России на перспективу", Tass, https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/15926773?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Artan Siber Saldırıları Gölgesinde Batı Balkan Ülkelerinin İstihbarat Gücü

İstihbarat örgütleri ve faaliyetleri, devletlerin güvenliğinin sağlanması ve olası tehdit ve risklerin önceden tespit edilmesi noktasında kritik bir işlevi yerine getirmektedir. En temel anlamda istihbarat; bilgi, haber ve verilerin toplanması ve bu verilerin kategorize edilerek işlenip çıktı oluşturulmasını ifade etmektedir. Bu anlamda istihbarat, elde edilen çıktılardan karar

alıcılara sunulması şeklinde nitelendirilmektedir. Dolayısıyla istihbarat, bu yönüyle politika yapım süreçlerinin bir parçasını oluşturmaktadır. İstihbarat faaliyetleri yürütülürken birçok kaynaktan yararlanılmaktadır. İnsana dayalı kaynaklardan elde edilen istihbarat, coğrafi verilere dayalı istihbarat ve açık kaynaklardan elde edilen istihbarat gibi çeşitli sınıflandırmalar mevcuttur. Bu

Mustafa ÇUHADAR

bağlamda siber uzay üzerinden gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri de "siber istihbarat" olarak ifade edilmektedir.

Siber uzay ya da diğer bir deyişle siber âlem, çağımızda günlük yaşantının, devletlerin ve toplumların bir parçası haline gelmiştir. Artık çoğu kurumun altyapısı, küresel internet ağına bağlı bir şekilde faaliyet göstermektedir. Devlet düzeyinde birçok işlem sanal âlemden gerçekleştirilmekte ve dolayısıyla çok sayıda veri, sanal dünyada yer almaktadır. Bu ise birtakım risk ve tehditleri beraberinde getirmektedir.

Bu kapsamda devletlere ve kurumlarına zarar vermek için söz konusu altyapılara yetkisiz bir şekilde erişim sağlanarak, verilerin çalınmasından yok edilmesine ve sistemlere zarar verilmesine kadar birçok durum, siber tehdit ya da diğer bir ifadeyle "saldırı" olarak nitelendirilmektedir. Siber saldırıların kaynakları bazen çeşitli gruplar ve yapılanmalar olurken; devletlerin de sıklıkla başka devletlere yönelik siber saldırılar gerçekleştirdiği bilinmektedir. Nitekim son dönemde Bosna-Hersek, Kuzey Makedonya, Karadağ, Arnavutluk, Kosova ve Sırbistan gibi Batı Balkan ülkelerine yönelik siber saldırıların sayısının ve boyutunun arttığı görülmektedir.[1]

Yapılan siber saldırılar, ulusal güvenliği tehdit etmekle birlikte, ilgili ülkelerdeki istihbarat zafiyetini de gözler önüne sermektedir. Düzenlenen saldırıların önceden tespit edilip zamanında müdahale edilememesi ve sonrasında gerekli önemlerin alınmaması, bölgeyi siber saldırılar için bir deneme tahtasına dönüştürmüştür.

Bölge ülkelerine yönelik siber saldırılar incelendiğinde, "ransomware" gibi fidye yazılımı yoluyla saldırılar gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. 2020 yılında bir hacker grubu, Sırbistan'ın Novi Sad şehrini hedef alarak buradaki yönetim sistemlerini fidye yazılımı yoluyla kilitlemiş ve saldırının durdurulması için fidye talebinde bulunmuştur. Daha sonra ise Sırbistan merkezli bir şirketin müdahalesiyle mevzubahis saldırı kontrol altına alınmıştır.[2]

Diğer bir saldırı örneği ise 2020 yılının Temmuz ayında Kuzey Makedonya'da görülmüştür. Ülkede seçim günü, seçim komisyonlarının internet sayfalarına saldırılar gerçekleşmiş ve bu da birçok spekülasyona sebebiyet vermiştir.[3] Her ne kadar seçim, demokratik bir ortamda gerçekleşmiş olsa da siber saldırın sandıkların kapanmasından hemen sonra yapılması, sonuçlara duyulan güvene gölge düşürmüştür. Üstelik bu saldırının önceden tespit edilememesi, Kuzey Makedonya'nın siber güvenlik alanındaki eksikliğini gözler önüne sermiştir.

Ayrıca 2020 yılının Mart ayında, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) katılan Makedonya'nın bu üyelikten birkaç ay sonra böylesi bir saldırıya maruz kalması manidardır. Ancak bölgedeki diğer NATO müttefiki ülkelere de siber saldırılar düzenlenmektedir. Örneğin 2017 yılından beri NATO üyesi olan Karadağ, 2022 yılının Ağustos ayında yoğun bir şekilde siber saldırıya maruz kalmıştır. Devlete ait sitelerin sunucularına yapılan saldırılar sonucunda birçok kamu kurumunun internet sayfası çalışmaz hale gelmiş ve bu sitelerin altyapıları zarar görmüştür. Olayın ardından yapılan ilk açıklamalarda Karadağlı yetkililer, saldırıların arkasında Rusya merkezli bir grubun olabileceğini öne sürmüştür.[4]

Belirtmek gerekir ki; Rusya-Ukrayna Savaşı devam ederken; Moskova yönetiminin böyle bir saldırının arkasında bulunması ihtimal dışında değildir. Zira 2017 yılından beri Rusya'nın karşısında yer alan Karadağ'ın Kremlin tarafından bir düşman ya da tehdit olarak algılandığı ifade edilebilir. Lakin yapılan araştırmalar neticesinde saldırıların arkasında "Cuba Ransomware" adlı bir suç örgütünün olduğu anlaşılmıştır.[5]

Öte yandan Kosova Hükümeti'nin 26 Şubat 2022 tarihinde yaptığı açıklamaya göre, ülkeye bir siber saldırı gerçekleştirilmiş ve bu saldırının bir "phishing"; yani e-dolandırıcılık saldırısı olduğu tespit edilmiştir.[6] Buna ek olarak 2022 yılının Eylül ayında gerçekleşen saldırıda, Kosova resmi kurumlarının internete erişimi engellenmiş ve yetkililerin müdahalesi sayesinde durum kontrol altına alınmıştır.

Artan milliyetçi ve ayrılıkçı söylemlerle boğuşan Bosna-Hersek de siber saldırılara maruz kaldığını duyuran devletler arasında yer almaktadır. Bosna-Hersek İstihbarat ve Güvenlik Teşkilatı (OSA BiH) tarafından yapılan açıklamada, kamu kurumlarına karşı "hibrit bir savaş" yürütüldüğü ve son dönemde OSA BiH'e yapılan saldırıların arttığı ifade edilmiştir. Bu saldırıların sebebinin ise ülkedeki istikrarı bozmak olduğu vurgulanmıştır.[7]

Arnavutluk ise 2022 yılının Temmuz ayından itibaren çeşitli siber saldırılarla yüzleşmiştir. Bu siber saldırılar nedeniyle kamu kurumlarının resmi internet sayfalarına ulaşılamazken; gümrük kontrolü sisteminde de sıkıntılar yaşanmıştır. Yapılan değerlendirmelerde, söz konusu saldırıların sofistike ve iyi organize edilmiş olduğu gözlemlenirken; bu saldırıların sebebi ise Arnavutluk'un bir NATO müttefiki olması ve Avrupa'yla bütünleşme süreci yürütmesi şeklinde açıklanmıştır. Konu hakkında Arnavutluk Hükümeti'yle işbirliği yapan Microsoft, saldırıların arkasında İran'ın bulunduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Tiran, ülkedeki İranlı diplomatları "istenmeyen kişi" ilan etmiş ve Tahran'la diplo-

matik ilişkilerin kestiğini duyurmuştur.[8] Yukarıdaki gelişmeler incelendiğinde, Batı Balkan ülkelerinin çoğunun siber saldırıları öngördüğü; fakat bu saldırılara cevap verme noktasında yetersiz kaldığı söylenebilir. Bunun belki de en önemli sebebi, ilgili ülkelerdeki istihbarat kurumlarının kapasitelerinin eksikliği. Zira Yugoslavya'nın dağılmasından sonra bir geçiş dönemine giren söz konusu devletler, kendi içerisinde henüz bazı kurumlarını sağlam bir temele oturtamamıştır. İstihbarat kurumları da bunun başında gelmektedir.

Bahsi geçen durumun en temel nedeni ise bölgenin henüz sürdürülebilir bir istikrara kavuşmaması ve ekonomik alanda yerli atılımları gerçekleştirilememesidir. Örneğin Bosna-Hersek'in istihbarat kurumlarından OSA BiH, hala gündeme yolsuzluklarla gelmektedir. Bu da kuruma olan güveni azaltmaktadır. Üstelik OSA BiH Direktörü Osman Mehmedagiç'in geçmişte görevini kötüye kullanmaktan dolayı gözaltına alınması da güven duygusunu zedeleyen etkenlerdendir.[9] Bunun yanı sıra Bosna-Hersek siyasi sisteminin getirdiği karmaşık karar alma mekanizmaları ve yavaş ilerleme bürokrasi de kurumsal işleyiş zayıflatmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak, bölge ülkelerinde kurumlar arasındaki iletişim eksikliği, istihbarat örgütlerinin aktif çalışmasının önünde engel teşkil etmektedir. Bu ise siber saldırılar gibi hızlı tepki ve yanıt gerektiren durumlarda söz konusu kurumların görevlerini yerine getirmelerini engellemektedir. Kısacası siber saldırılar, bölge güvenliği ve istikrarın sürdürülebilirliği konusunda ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Öyle ki; devlet kurumlarına gerçekleştirilen bu saldırılar aracılığıyla bölgedeki kronik sorunlar tekrar aktive edilebilir.

Son dönemde bölgede sıkça gündeme gelen siber saldırılar, bölge ülkelerini uluslararası işbirliği arayışlarına itmiştir. Zira bölgedeki kapasite eksikliği, bunu zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda 2022 yılının Haziran ayında Estonya'da düzenlenen Batı Balkanlar Dijital Güvenlik Forumu, işbirliği arayışları açısından oldukça önemlidir.[10] Forumun ardından paylaşılan çıktılarda işbirliğine vurgu yapılırken; siber güvenlik harcamalarını bir yatırım olarak görmek gerektiği de belirtilmiştir.

Ayrıca Batı Balkan ülkelerinde siber güvenlik ve istihbarat için kapasite oluşturulması konusunda ilgili mevzuatlarda reforma gidilmesi gerektiği de ifade edilmiştir. Öte yandan Avrupa Birliği (AB) Cybernet'ten yapılan açıklamada, Batı Balkan ülkelerinin bölgedeki siber saldırılara karşı "dayanıklılık" geliştirmek için gayret göstermeye başladığı vurgulanmıştır.[11] Bu kapsamda AB'nin siber güvenlik alanında bölgeye verdiği önem, birliğin si-

ber güvenlik kapasitesini ve dayanıklılığını arttırmasıyla yakından ilişkilidir. Diğer taraftan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Siber Komutanlığı (USCYBERCOM) ile Karadağ'ın 2019 yılının sonuna doğru siber güvenlik alanında müşterek bir çalışma yürütmesi de dikkat çekicidir. Bu ise ABD'nin bölgedeki siber güvenliğe verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak şiddetini arttırarak devam eden Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Batı Balkanlar'daki yansımaları, çeşitli boyutlarla gözlemlenirken; bölgede çıkarları olan Rusya gibi aktörler, devletlerin eksikliklerini avantaja çevirerek istikrarsızlığı arttıracak adımlar atmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, her ne kadar son dönemde siber güvenlik alanında kapasite artırma çalışmaları yürütülmeye başlansa da bölge ülkelerinin istihbarat kurumlarını geliştirmeleri ve siber saldırılara engel olmaları zaman gerektirmektedir.

[1] Milica Stojanovic vd, "Cyber-Attacks a Growing Threat to Unprepared Balkan States", Balkan Insight, <https://balkaninsight.com/2021/03/10/cyber-attacks-a-growing-threat-to-unprepared-balkan-states/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[2] "Vučević: Novi Sad pod nekim vidom terorističkog napada, nije bomba, Bogu hvala", NI Info, <https://rs.niinfo.com/vesti/a574932-sajber-napad-na-novi-sad/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[3] "Flawed Cybersecurity Is a Ticking Time Bomb for the Balkans", Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2021/01/04/flawed-cybersecurity-is-a-ticking-time-bomb-for-the-balkans/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[4] "Montenegro Wrestles with Massive Cyberattack, Russia Blamed", NBC News, <https://www.nbcnews.com/tech/security/montenegro-wrestles-massive-cyberattack-russia-blamed-rcna47277>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[5] "Iz Vlade tvrdi da iza sajber napada na crnogorske institucije stoji 'Kuba ransomver'", Radio Sloboda Evropa, <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-sajber-napad-kuba-reansomver/32012953.html>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[6] "Institucionet e Kosovës shënjestër e një sulmi kibernetik, por pa demë", Klan Kosova Tv, <https://klankosova.tv/institucionet-e-kosoves-shenjestere-e-nje-sulmi-kibernetik-por-pa-deme/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[7] "OSA BiH: Hibridni rat protiv institucija BiH, sve češći napadi na našu Agenciju", NI Info, <https://ba.niinfo.com/vijesti/osa-bih-hibridni-rat-protiv-institucija-bih-sve-cesci-napadi-na-nasu-agenciju/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[8] "Neprestani sajber napadi širom Zapadnog Balkana ističu potrebu za organizovanim pristupom bezbednosti", Global Voices, <https://sr.globalvoices.org/2022/09/neprestani-sajber-napadi-sirom-zapadnog-balkana-isticu-potrebu-za-organizovanim-pristupom-bezbednosti/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[9] "Tužilaštvo BiH traži pritvor za Osmana Mehmedagića", Al Jazeera Balkans, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2021/9/8/tuzilastvo-bih-trazi-pritvor-za-osmana-mehmedagica>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[10] "Main Takeaways from the Western Balkan Digital Security Forum", e-Governance Academy, https://ega.ee/blog_post/main-takeaways-digital-security-forum/, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

[11] "Western Balkans Cyber Capacity Building Coordination Meeting", EU CyberNet, <https://www.eucybernet.eu/event/western-balkans-cyber-capacity-building-coordination-meeting/>, (Erişim Tarihi: 01.10.2022).

BASINDA ANKASAM

3 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol'un "Türkmenistan İnsani Diplomasi ve Barışın Kalpgâhi" başlıklı yazısı Aydınlık Gazetesi'nde yayınlandı.

4 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Ukrayna'nın NATO üyelik başvurusunu Haber Global'e değerlendirdi.

4 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Enerji Başdanışmanı Dr. Cenk Pala TVNet'te Gündüz Kuşağı programında Avrupa'daki enerji krizini değerlendirdi.

5 Ekim 2022

ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Ankara Radyosu Gündem programında dış politikadaki güncel gelişmeleri değerlendirdi.

5 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Avrasya Uzmanı Sibel Mazrek Bosna Hersek'teki seçim sonuçlarını Haber Global'e değerlendirdi.

5 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Türkiye-Yunanistan hattındaki gerilimi Ulusal Kanal'a değerlendirdi.

5 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Avrasya Uzmanı Dr. Sabir Askeroğlu, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in "kısmi seferberlik" kararını Yeni Akit'e değerlendirdi.

5 Ekim 2022

ANKASAM Avrasya Uzmanı Sibel Mazrek Kanal B Hafta Sonu programında İtalya seçimlerini değerlendirdi.

5 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başdanışmanı Prof. Dr. Cem Karadeli, Yunanistan'ın NATO'ya yönelik tutumunu TRT Haber'e değerlendirdi.

BASINDA ANKASAM

5 Ekim 2022

ANKASAM Başkan Başdanışmanı Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan CNN Türk'te dış politikadaki güncel gelişmeleri değerlendirdi.

6 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Avrasya Uzmanı Dr. Sabir Askeroğlu, Azerbaycan-Ermenistan hattında yaşanan son gelişmeleri TVNet'e değerlendirdi.

6 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Avrasya Uzmanı Sibel Mazrek, Avrupa'da aşırı sağın yükselişini Kanal B'ye değerlendirdi.

8 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Uluslararası İlişkiler Danışmanı Dr. Kadir Ertaç Çelik, Doğu Akdeniz'deki gelişmeleri On 4 Televizyonu'na değerlendirdi.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Bölgesel Araştırmalar Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

